

СОЛИҚ ва БОЖХОНА ХАБАРЛАРИ

1994 йил январдан чиқа бошлаган, ҳафтада бир марта чоп этилади

№ 16 (1340) • 2020 йил 21 апрель

ISSN 2010-524X

УШБУ СОҢДА

АВ дивиденд ҳисобига чиқиб кетди.
Қандай солиқлар юзага келади?

3-бет

Инвестицияни қайта
баҳоламасликнинг оқибати

4-бет

Солиқ муддатини кечиктириш
(бўлиб-бўлиб тўлаш) учун ариза
шартми?

6-бет

Фойда солиғи бўйича ҳисоботни
топширамаиз

7-10-бетлар

Жисмоний шахсларнинг
даромадидан олиннадиган солиқлар

11-12-бетлар

Карантинда маошни камайтиришга
доир

13-14-бетлар

Автои вақтинча олиб киришга доир

16-бет

✓ ДАВР НАФАСИ

КАРАНТИН ДАВРИДА СОЛИҚ ТУШУМЛАРИ ҚАНЧАГА КАМАЙДИ?

Бу саволга Давлат солиқ қўмитаси бошқарма бошлиғи Музаффар Назаров қуйидагича жавоб берди.

«16 мартдан коронавирус пандемияси муносабати билан карантин эълон қилинган бўлса-да, март ойи якуни бюджет тушумларига таъсир қилмади.

Хабарингиз бор, ҳозирда жисмоний шахсларнинг мол-мулк ва ер солиқлари бўйича тўлов муддати 15 октябрга кўчирилди, 195 мингга яқин яқка тартибдаги тадбиркор фаолиятини вақтинча тўхтатишга мажбур бўлди. Жисмоний шахсларнинг мол-мулк ва ер солиқларидан тушумлар 3 баробарга пасайди. Яъни 130 млрд сўмдан 40 млрд сўмга тушди.

Тўлов муддати узайтирилган бўлса-да, «Карантин вақтида мен солиқларимни тўладим» челленжига қўшилган

фукарлар 40 млрд сўмлик солиқларни уйда ўтириб, интерактив тарзда тўлаб бердилар. Келгусида уларнинг сони янада кўпаяди.

ЯТТларнинг қатъий белгиланган солиғи бўйича тушумлар эса 84 фоизга камайган. Сабаби айни вақтда уларнинг 80 фоиздан ортиғи фаолиятини тўхтатишга мажбур бўлди».

Айни вақтда ҳеч кимга осон эмас: давлатга ҳам, фукарларга ҳам. Шундай бўлса-да, ҳар биримиз бурч ва мажбуриятларимизни унутмаслигимиз керак.

Ў.А.

✓ ҚОНУНЧИЛИҚДАГИ ЯНГИЛИКЛАР

БЮДЖЕТ ХАРАЖАТЛАРИ ҚАНДАЙ МАҚБУЛЛАШТИРИЛАДИ

2020 йил учун Давлат бюджети барқарорлигини таъминлаш ва бюджет харажатларини мақбуллаштириш бўйича қўшимча чоралар тасдиқланди (ВМнинг 16.04.2020 йилдаги 232-сон қарори).

Хужжат Президентнинг 15 апрелдаги пандемия даврида Давлат бюджетининг иккинчи даражали харажатларини қисқартиришга қаратилган қарори ижроси юзасидан қабул қилинган.

Жорий йилнинг 16 апрелидан 1 октябрга қадар бюджет ташкилотларида ишлайдиган ходимларга моддий рағбатлантириш махсус жамғармаси ва директор жағфармасидан тўловлар ҳисобланиши тўхтатиб турилади. Истисно – тиббиёт, тиббий-ижтимоий муассасалар, меҳрибонлик уйлари ва меҳнатга ҳақ тўлашнинг 1-3 разрядлари қўлланадиган ходимлар.

Барча бюджет ташкилотларида (тиббиёт, тиббий-ижтимоий муассасалар, меҳрибонлик уйларидан ташқари):

- 2020 йил 1 июлга қадар асосий воситаларни харид қилиш ва капитал таъмирлаш билан боғлиқ харажатлар (молиялаштириш бошланган чора-тадбирлар бундан мустасно) тўхтатилади, II чоракка режалаштирилганлари эса қисқартирилади ёки 2020 йилнинг иккинчи ярим йиллигига ўтказилади;

- коммунал хизматлар, озиқ-овқат ва канцелярия товарлари харид қилиш, тадбирлар ўтказиш,

жорий таъмирлаш ва бошқа харажатлар қисқартирилади;

- Ижтимоий ва ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантириш дастури доирасида амалга оширилаётган қурилиш-монтаж ишларини молиялаштириш хажмини 2020 йилнинг II чорагида 3 трлн сўмдан оширилишига йўл қўйилмайди.

Солиқлар, мажбурий йиғимлар, божлар ва жарималар ҳисобидан жамланадиган бюджетдан ташқари жағфармаларнинг 16 апрель ҳолатига мавжуд қолдиқ маблағлари, шу жумладан, тижорат банкларидоги депозит ҳисобварақларидаги миллий ва хорижий валютадаги қолдиқ маблағларининг 50%и республика бюджетига ўтказилади.

Республика бюджетига кўзда тутилган харажатларни мақбуллаштириш йўналишлари (жами – 11 та йўналиш) рўйхати тасдиқланди. Рўйхатга кўра айрим йўналишлар бўйича харажатлар мақбуллаштирилади бошқалари бўйича жорий йилнинг иккинчи ярим йиллигига ўтказилади (таълим, давлат бошқарув органларини сақлаш, қишлоқ ва сув хўжалиги, ҳудудларни ободонлаштириш ва уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш ва бошқалар).

Хужжат Қонуи хужжатлари маълумотлари миллий базасида (lex.uz) эълон қилинган ва 17.04.2020 йилдан кучга кирди.

Ленара ХИКМАТОВА,
«Norma» МЧЖ эксперти.

✓ ДОЛЗАРБ МАВЗУ

Коронавирус пандемияси Ўзбекистонни ҳам жиддий синовдан ўтказмоқда. Эл бошига иш тушган бу кунлардан халқимизни омон-эсон, иқтисодийни эса талафотларсиз олиб чиқиш учун барча имкониятлар ишга солинмоқда.

БОЖХОНА ИМТИЁЗЛАРИ ИҚТИСОДИЙ БАРҚАРОРЛИККА ХИЗМАТ ҚИЛАДИ

Хусусан, аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишни кучайтириш ва иқтисодий тармоқлари фаолият кўрсатишининг барқарорлигини таъминлашда Президентимизнинг жорий йил 3 апрелдаги «Коронавирус пандемияси даврида аҳоли, иқтисодий тармоқлари ва тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги Фармони муҳим роль ўйнамоқда. Хужжат билан мамлакатимизга четдан олиб келинаётган 13 турдаги озиқ-овқат маҳсулотлари ва 7 турдаги гигиена воситалари йил якунигача божхона божи ва акциз солиқидан озод этилди.

15-бетга

СУДНИНГ ҚАРОРИ БЎЙИЧА ТЎЛОВЛАРДАН СОЛИҚ

? Суднинг қарорига кўра ходимга мажбурий прогул вақти учун тўлов, маънавий зарар учун компенсация, шунингдек илгари ходим томонидан тўлаиб, кейинчалик жавобгар корхоналардан ундирилган суд харажатлари учун ҳақ ҳисобланди. Ушбу тўловларга қандай солиқлар солинади?

Мажбурий прогул вақти учун тўлов

Мажбурий прогул вақти учун тўлов ишланмаган вақт учун ҳақ тўлаш жумласига киритилади ва меҳнатга

ҳақ тўлаш тарзидаги даромадларга қўшилади (СК 371-м. 1-қ., 374-м. 10-б.). Меҳнатга ҳақ тўлаш тарзидаги даромадларга ЖШДС ва ижтимоий солиқ солинади (СК 387-м. 1-қ. 1-б., 403-м. 1-қ.).

Маънавий зарарни компенсация қилиш бўйича пуллик тўловлар

Ходимга маънавий зарарни компенсация қилиш бўйича пуллик тўловлар унинг учун бошқа даромад ҳисобланади (СК 377-м. 12-б.). Бошқа даромад-

ларга ЖШДС солинади ва ижтимоий солиқ солиш объекти ҳисобланмайди (СК 387-м. 1-қ. 2, 4-б., 403-м. 1-қ.).

Илгари даъвогар томонидан тўланган, жавобгар корхонадан ундирилган суд харажатларини тўлаш

Ходимнинг ҳуқуқлари бузилган ва у етказилган зарарни қоплашни талаб қилди. Зарар деганда ходимнинг бузилган ҳуқуқини тиклаш учун сарфлаган харажатлари тушунилади (ФК 14-м.).

Нафни баҳолаш имконияти мавжуд бўлган тақдирда ва бундай нафни баҳолаш мумкин бўлган даражада ҳисобга олинган пул ёки натура шаклидаги иқтисодий наф

даромад деб эътироф этилади (СК 42-м.). Илгари даъвогар (ходим) томонидан суд харажатларини қоплаш учун тўланган суммаларни жавобгардан (корхонадан) ундириш даъвогарнинг даромади ҳисобланмайди. У иқтисодий наф олмайди, балки илгари сарфлаган маблағларини қайтариб олади, яъни унга харажатлари қоплаб берилади. Сарфлаган харажатлар суммасини тасдиқлаш учун даъвогар жавобгарга суд харажатлари билан боғлиқ бўлган чеклар, квитанциялар ва бошқа тўлов ҳужжатларини тақдим этиши лозим.

Жавобгар даъвогарга тақдим этилган ҳужжатларда кўрсатилганидан кўпроқ сўмmani тўлайдиган бўлса, орқича тўланган сумма даъвогарнинг бошқа даромади ҳисобланади ва унга ЖШДС солинади (СК 377-м. 15-б.).

МЎЙНАЧИЛИК ИШЛАБ ЧИҚАРИШИ УЧУН СОЛИҚ ИМТИЁЗЛАРИ

? Ишлаб чиқариш корхонаси чарм ишлаб чиқариш билан шуғулланади. 4,5 га ер участкаси мавжуд, унга эгалик қилиш ва фойдаланиш ҳуқуқига эга.

Корхона фойда солиги бўйича қандай имтиёзларга эга?

– Чарм ва чарм буюмларни ишлаб чиқариш билан шуғулланадиган корхона учун норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда бир қатор имтиёзлар назарда тутилган.

Чарм, мўйна, қорақўл хом ашёсини қайта ишлайдиган ташкилотларга тақдим этилган айрим имтиёзлар ва преференциялар билан Президентнинг «Чарм-пойабзал ва мўйначилик соҳаларини ривожлантириш ва экспорт салоҳиятини оширишни янада рағбатлантириш чоратадбирлари тўғрисида»ги қароридан (3.05.2018 йилдаги ПҚ-3693-сон) танишиш мумкин.

Хусусан, **фойда солиғи, ягона солиқ тўловини** (айланмадан олинган солиқни) **ҳисоблашда солиқ базаси** «Ўзчармсаноят» уюшмасининг чарм-пойабзал соҳасини ривожлантириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармасига киритилган ихтиё-

рий ажратмалар миқдорига **камайтирилади** (ПҚ-3693-сон қарорнинг 8-банди).

Шунингдек «Ўзчармсаноят» уюшмаси аъзолари – ташкилотларга 2023 йил 1 январга қадар муддатда **фойда солиғи, мол-мулк солиғи, ягона солиқ тўловидан (айланмадан олинган солиқдан) озод этиш кўринишидаги солиқ имтиёзлари берилади**. Солиқ имтиёзлари фақат қуйидагиларга қўлланилади (ПҚ-3693-сон қарорнинг 9, 10-бандлари):

- замонавий автоматлаштирилган мажмуалар билан жиҳозланган чорва молларини сўйиш бўйича ихтисослаштирилган ташкилотларга;

- чарм, мўйна, қорақўл хом ашёси ва жунни йиғиш ва тайёрлаш билан шуғулланувчи ташкилотларга, кейинчалик ушбу хом

ашё қайта ишлаш (ишлатиш) учун фақат «Ўзчармсаноят» уюшмаси аъзолари – ташкилотларга сотилганда ҳамда ялли тушумнинг умумий ҳажмида ушбу турдаги фаолиятдан тушган тушумнинг улуши ҳисобот даври натижалари бўйича камида 80 фоизни ташкил қилганда;

- чарм, мўйна, қорақўл хом ашёси ва жунни қайта ишлаш, шунингдек бутловчи буюмлар, фурнитура, сунъий чарм, пойабзал, чарм-атторлик, мўйначилик, қорақўл маҳсулотлари ва жундан ишланган маҳсулотларни ишлаб чиқаришни амалга оширадиган ташкилотларга, агар ялли тушумнинг умумий ҳажмида ушбу турдаги фаолиятдан тушган тушумнинг улуши ҳисобот даври натижалари бўйича камида 60%ни ташкил қилса.

Шунингдек Президентнинг «Енгил саноатни янада ривожлантириш ва тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқаришни рағбатлантириш чоратадбирлари тўғрисида»ги қарорининг (16.09.2019 йилдаги ПҚ-4453-сон)

3-банди билан белгиланган тартибга мувофиқ:

- чарм-пойабзал ва мўйначилик соҳалари корхоналарининг **фойда солиғи бўйича солиққа тортилган базаси 7 йил давомида** тенг улушларда замонавий тозалаш ва канализация иншоотларини қуриш бўйича харажатлар суммасига **камайтирилади**;

- чорва молларини сўйиш бўйича замонавий ихтисослаштирилган мажмуаларни ишга тушираётган ташкилотлар ва терини қайта ишловчи корхоналар **2023 йил 1 январга қадар ер солиғи тўлашдан озод этилади**;

- «Ўзтўқимачиликсаноат» ва «Ўзчармсаноят» уюшмаларининг хорижий консултантлари, шунингдек чарм-пойабзал ва мўйначилик соҳалари корхоналарида меҳнат фаолиятини юритаётган хорижий мутахассислар Ўзбекистон Республикасидаги даромад манбалари бўйича ЖШДСни унинг белгиланган ставкасидан **50% миқдоридан тўлайди**.

Азизахон ТОШХЎЖАЕВА, «Norma» МЧЖ эксперти.

УШБУ СОНДА:

• ДАВР НАФАСИ

– Карантин даврида солиқ тушумлари қанчага камайди?

1-бет

• ҚОНУНЧИЛИКДАГИ ЯНГИЛИКЛАР

– Бюджет харажатлари қандай мақбуллаштирилади

1-бет

• БОЖХОНА

– Божхона имтиёзлари иқтисодий барқарорликка хизмат қилади
– Тадбиркорга кўмак бўлиб...

– «Гиеҳфуруш»нинг талвасаси

– Карантин пайтида вақтинча олиб кириш 1, 15-16-бетлар

• СОЛИҚ СОЛИШ

– Суднинг қарори бўйича тўловлардан солиқ

– Мўйначилик ишлаб чиқариши учун солиқ имтиёзлари

– Бинони дивидендлар ҳисобига бериш 2-3-бетлар

• АМАЛИЙ БУХГАЛТЕРИЯ

– Қайта баҳолаш назарда тутилган бўлса

– Ўз маҳсулотини сотиш: терминал бўйича тўлов 4-бет

• ЖАВОБ БЕРАМИЗ

– Юзга тақиладиган никоблар бепул берилиши иқтисодий жиҳатдан ўзини оклайди

– Болалар нафақаси тўланганда ЖШДС

– Ўтган йилги асосий воситалар бўйича ҚҚСни ҳисобга олиш

– Шахсий мақсадлар учун фирма ҳисобидан авиачипта

– Ресурс солиқлари бўйича тўлов муддатини кечиктириш

– Шўба корхонаси зарар кўрган ҳолда тугатилди

5-6-бетлар

• БУХГАЛТЕРГА ТАВСИЯЛАР

– Фойда солиғи бўйича ҳисобот қандай тўлдирилади 7-10-бетлар

• БУХГАЛТЕРГА ЁРДАМ

– 2020 йилнинг апрель ойи учун жисмоний шахслар даромадидан олинган солиқ ва бошқа мажбурий бадаллар ҳисоб-китоби услубияти

11-12-бетлар

• ДИРЕКТОР УЧУН ШПАРГАЛКА

– Карантин даврида иш ҳақини қандай камайтириш мумкин

13-14-бетлар

Тахририят аноним хатларга муносабат билдирмаслиққа ҳақли, лекин қонун ҳужжатларида белгиланган ташқари ҳолларда респондентнинг хоҳишига кўра у ҳақдаги ахборотни учинчи шахсларга бермаслиги мумкин.

«СБХ» газетасида эълон қилинган материалларни тўлиқ ёки қисман кўчириб босиш, электрон ва бошқа манбаларда қўлайтириш, тарқатишга фақат «NORMA davriy nashrigi» МЧЖ билан тузилган шартнома асосида йўл қўйилади.

БИНОНИ ДИВИДЕНДЛАР ҲИСОБИГА БЕРИШ

? Корхона (МЧЖ) – ҚҚС ва фойда солиғи тўловчига мулк ҳуқуқлар асосида 70 млн сўмлик баланс қийматига эга нотурар жой биноси тегишли ҳисобланади. 2019 йилда эскириш тўлиқ ҳисобланган. СКга (412-м. 1-қ.) мувофиқ солиқ солиш мақсадларида мол-мулк солиғини ҳисоблаш учун бозор қиймати бўйича баҳолаш ўтказилган. Жалб этилган баҳолаш компания томонидан ўтказилган баҳолашга кўра бинонинг бозор қиймати 750 млн сўмни ташкил этди. Жамият мазкур бинони ЎзР резиденти ҳисобланган муассисларидан бирига дивидендлар ҳисобига бермоқчи.

1. Жойни қайси қиймат бўйича бериш лозим: баланс (70 млн сўм), бозор (750 млн сўм) ёки шартнома қиймати бўйичами?

2. Асосий воситанинг дивидендлар ҳисобига чиқиб кетишида қандай солиқлар юзага келади? Улар қандай ҳисобланади?

3. Ушбу ҳаражатлар бухгалтерия ҳисобда қандай тартибда ва қайси ҳужжатлар асосида акс эттирилади?

– Аввало атамаларни аниқлаштириб оламиз. 5-сон БҲМС «Асосий воситалар»га (АВ томонидан 20.01.2004 йилда 1299-сон билан рўйхатдан ўтказилган) мувофиқ асосий воситаларнинг қолдиқ қиймати уларнинг баланс қиймати деб аталади (0100-«Асосий воситаларни ҳисобга олувчи сўмлар» айирув 0200-«Асосий воситаларнинг эскиришини ҳисобга олувчи сўмлар»). Эскириш тўлиқ ҳисобланганлиги сабабли, сизнинг ҳолатда қолдиқ (баланс) қиймати нолга тенг бўлади. 70 млн сўм эса – бу асосий восита – нотурар жой биносининг бошланғич (тиклаш) қиймати бўлиши мумкин.

Тўлиқ амортизацияланган бинолар бўйича мол-мулк солиғи солиш мақсадларида ўтказилган қайта баҳолашни бухгалтерия ҳисоби сўмларида акс эттиришининг шарт эмас. Бухгалтерия сўмларида фақат мажбурий тартибда қайта баҳолаш акс эттирилади, бинобарин, эскириш ҳам қайта баҳоланади, яъни бундай баҳолашдан кейин қолдиқ қиймат нолга тенг бўлиб қолади (СК 412-м. 1-қ. 1-б.; АВ томонидан 4.12.2002 йилда 1192-сон билан рўйхатдан ўтказилган Низом).

1. Корхона асосий воситаларни бозор конъюктурасидан келиб чиққан ҳолда ёки шартнома асосида мустақил равишда белгилайдиган нарх бўйича бериши (реализация қилиши) мумкин («Тадбиркорлик фаолияти эркинлиги кафолатлари тўғрисида»ги Қонуннинг 8-моддаси). Фақат давлат улушига эга бўлган корхоналар томонидан кўчмас мулкни реализация қилиш чоғида мажбурий тартибда баҳолаш ўтказилиши лозим («Баҳолаш фаолияти тўғрисида»ги Қонуннинг 11-моддаси). МЧЖда давлат улуши бўлмаслиги лозим («Масъулияти чекланган ҳамда қўшимча масъулиятли жамиятлар тўғрисида»ги Қонуннинг 7-моддаси).

2. Мол-мулк солиғи ва ер солиғи

Нотурар жой биноси чиқиб кетган ойдан бошлаб ушбу объектга мол-мулк солиғи ва ер солиғи ҳисобланмайди (СК 413-м. 1-қ., 427-м. 2-қ.). Бу ҳақда солиқ суммаси тўғрисида аниқлаштирилган маълумотнома тақдим этишга ҳақлисиз (СК 417-м. 7-қ., 431-м. 3-қ.).

Кўшилган қиймат солиғи

Кўчмас мулкни реализация қилишда 2007 йилги тахрирдаги СКдаги сингари ҚҚС бўйича солиқ базасини аниқлашнинг ўзига хос жиҳатлари назарда тутилмаган. Солиқ базаси битим тарафлари томонидан кўлланилган нархдан келиб чиққан ҳолда реализация қилинадиган (бериладиган) товарларнинг (кўчмас мулкнинг) қиймати сифатида аниқланади (СК 248-м. 1-қ.).

Битимнинг нархи бозор қийматидан паст ёки юқори бўлса, солиқ органлари солиқ базасига тузатиш киритишга ҳақли. Ўз навбатида, солиқ тўловчи бундай қарор юзасидан битимнинг нархи бозор нархларига мувофиқлигини ва солиқ тўлашдан бўйин товлашга қаратилмаганлигининг асосларини тақдим этиш йўли билан низолаштишга ҳақли (СК 248-м. 4-қ.).

Бозор қиймати таърифи Солиқ кодексининг VI бўлимида (СК 178, 179-м.) келтирилади, у 2022 йил 1 январдан кучга киради (30.12.2019 йилдаги ЎРҚ-599-сон Қонуннинг 6-моддаси). Корхона шартнома нархларини кўллашда солиқлар қўшимча ҳисобланиши хатари мавжудлигини ҳисобга олиб, нархни белгилашда, ҳозирданок ушбу бўлимнинг қоидаларидан фойдаланиши мумкин деб ҳисоблаймиз.

Фойда солиғи

Фойда солиғини ҳисоблашда асосий воситаларнинг чиқиб кетишидан олинган даромад жами даромадга киритилади (СК 297-м. 3-қ. 6-б., 298-м.).

Фойда АВ чиқиб кетишидан даромаддан уларнинг қолдиқ (баланс) қиймати, асосий воситаларнинг чиқиб кетиши билан боғлиқ билвосита солиқлар ва харажатларни айириш орқали аниқланади (5-сон БҲМСнинг 53-банди).

Бухгалтерия проводкалари (шартли мисолда):

Ҳўжалик операциясининг мазмуни	Асословчи ҳужжатлар	Дебет	Кредит	Сумма (млн сўм)
Муассисга дивидендлар ҳисобланди	Муассислар йнгилиши баённомаси	8720-«Жамғарилган фойда (қопланмаган зарар)»	6610-«Тўланадиган дивидендлар»	800
Дивидендларга 5% солиқ ҳисобланди	Солиқ ҳисоб-китоби	6610-«Тўланадиган дивидендлар»	6410-«Бюджетга тўловлар бўйича қарз (ЖШДС бўйича)»	40
Муассисга дивидендларни тўлаш ҳисобига 759 млн сўмлик (660 + 99, шу жумладан ҚҚС 15%) шартнома баҳоси бўйича АВ берилди	Давлат рўйхатидан ўтказилган шартнома ва ҳисобварақ-фактура		9210-«Асосий воситаларнинг чиқиб кетиши»	660
Битим бўйича ҚҚС ҳисобланди	АВни реализация қилишга ҳисобварақ-фактура	6610-«Тўланадиган дивидендлар»	6410-«Бюджетга тўловлар бўйича қарз (ҚҚС бўйича)»	99
АВнинг тиклаш қиймати ҳисобдан чиқарилди	АВни реализация қилишга ҳисобварақ-фактура ва бухгалтерия маълумотномаси	9210-«Асосий воситаларнинг чиқиб кетиши»	0120-«Бинолар, иншоотлар ва узатувчи мосламалар»	70
Чиқиб кетган асосий воситалар бўйича эскириш акс эттирилди	АВни реализация қилишга ҳисобварақ-фактура ва бухгалтерия маълумотномаси	0220-«Бино, иншоот ва узатувчи мосламаларнинг эскириши»	9210-«Асосий воситаларнинг чиқиб кетиши»	70
Мазкур АВни қайта баҳолаш сальдоси ҳисобдан чиқарилди	Бухгалтерия маълумотномаси	8510-«Узоқ муддатли активларни қайта баҳолаш бўйича тузатишлар»	9210-«Асосий воситаларнинг чиқиб кетиши»	20
АВ чиқиб кетишидан фойда (660 – 70 + 70 + 20)	Бухгалтерия маълумотномаси	9210-«Асосий воситаларнинг чиқиб кетиши»	9310-«Асосий воситаларнинг чиқиб кетишидан фойда»	680
Дивидендлардан солиқ тўланди	Банк кўчирмаси	6410-«Бюджетга тўловлар бўйича қарз (ЖШДС бўйича)»	5110-«Ҳисоб-китоб сўми»	40
Муассисга дивидендларнинг қолган суммаси ўтказилди (800 – 40 – 759)	Банк кўчирмаси	6610-«Тўланадиган дивидендлар»	5110-«Ҳисоб-китоб сўми»	1
АВни реализация қилишдан олинган фойда суммасига фойда солиғи ҳисобланди (680 x 15%)	Солиқ ҳисоб-китоби	9810-«Фойда солиғи бўйича харажатлар»	6410-«Бюджетга тўловлар бўйича қарз (фойда солиғи бўйича)»	102

Этибор беринг!

Солиқ кодексига солиқларни «оптималлаштириш» ҳолатларида жавобгарлик назарда тутилган. Агар солиқ тўловчи ягона ёки устувор мақсади солиқ тўламаслик тарзидаги асоссиз солиқ нафи олишдан ёхуд ўзи тўлайдиган солиқларнинг суммасини камайтиришдан иборат бўлган операцияларни ёки операциялар кетма-кетлигини амалга оширса, унинг бундай ҳаракатлари ҳуқуқни суиистеъмол қилиш деб эътироф этилади. Солиқ органлари тўлашни лозим бўлган солиқлар суммаларини бундай суиистеъмолликнинг таъсирини истисно этиладиган тарзда ўзгартиришга ҳақли (СК 14-м. 5, 7-қ.)

Ольга БУСАРОВА, «Norma» МЧЖ эксперти.

ҚАЙТА БАҲОЛАШ НАЗАРДА ТУТИЛГАН БЎЛСА

? Корхона 2015 йилда бошқа корхонанинг устав фондига инвестиция киритди. 2015–2019 йилларда инвестициялар қайта баҳоланмади. 2019 йилда инвестициялар бошқа жисмоний шахсга номинал қиймати бўйича реализация қилинди.

Қайта баҳолаш ўтказилмаганлик ва қайта баҳолаш ҳисобга олинмасдан реализация қилганлик учун қандай чоралар кўрилиши мумкин?

– Молиявий инвестицияларни баҳолаш ва ҳисобга олиш тартиби 12-сон БҲМС «Молиявий инвестицияларни ҳисобга олиш»да (АВ томонидан 16.01.1999 йилда 596-сон билан рўйхатдан ўтказилган) белгиланган.

Корхонангизга нисбатан молиявий жарималар қўлланилиши хатарини аниқлаш учун сиз молиявий инвестицияларни баҳолаш қисмида ўз ҳисоб сибесатингизга эътибор қаратишингиз лозим бўлади. Корхона ҳисобга олишининг харид қиймати бўйича усулини қўллаган тақдирда, қайта баҳолаш ҳам бўлмайди, унинг мавжуд бўлмаганлиги учун оқибатлар ҳам юзага келмайди.

Ҳисоб сибесатида қуйидаги усуллардан бири:

қайта баҳолашни ҳисобга олган ҳолдаги қиймат бўйича ёки инвестиция портфели усули бўйича аниқланган, харид қиймати ва бозор қийматидан энг кичиги баҳоси бўйича ҳисобга олиш белгиланган бўлса, у ҳолда молиявий жарималар қўлланиши мумкин. Одатдаги юридик шахснинг устав фондига киритилган инвестицияларнинг ҳақиқатдаги қийматини баҳолаш учун мазкур корхона акциялари қимматли қоғозлар бозорида котировкага эга бўлиши керак. Агар шундай бўлмаса, тегишли равишда, молиявий инвестицияларни ҳисобга олишнинг юқорида келтирилган икки усулини қўллаш қийин бўлиб қолади.

Бирок бухгалтерия ҳисобини юритишдаги хатоликлар МЖТҚда (175-1-модда) назарда тутилган жавобгарлик ҳамда мансабдор шахсларга БҲМнинг 5 бараваридан 10 бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Узоқ муддатли инвестицияларни қўшимча баҳолаш даромадлар ва харажатлар ҳисоби счётини четлаб ўтган ҳолда қуйидаги проводка билан хусусий капитал бўлимига киритилади:

0600–«Узоқ муддатли инвестицияларни ҳисобга олувчи счётлар» счёти дебети

8510–«Узоқ муддатли активларни қайта баҳолаш бўйича тузатишлар» счёти кредити.

Узоқ муддатли инвестицияларни арзонлаштириш қуйидаги проводка билан акс эттирилади:

• қўшимча баҳолаш қиймати доирасида:

8510–«Узоқ муддатли активларни қайта баҳолаш бўйича тузатишлар» счёти дебети

0600–«Узоқ муддатли инвестицияларни ҳисобга олувчи счётлар» счёти кредити;

• олдинги қўшимча баҳолаш суммаларидан ошган қийматга:

9430–«Бошқа операцион харажатлар» счёти дебети

0600–«Узоқ муддатли инвестицияларни ҳисобга олувчи счётлар» счёти кредити.

Юкоридагилардан кўриб турибдики, қўшимча баҳолаш корхонанинг солиқлари суммасига таъсир кўрсатмайди. Бирок арзонлаштириш солиқ солишга қадар фойда суммасини пасайтиради.

Инвестицияларни реализация қилишда сотишдан олинган тушум билан харажатларни (брокер ёки дилер хизматлари учун тўлов) чиқариб ташлаган ҳолдаги баланс қиймати ўртасидаги фарк даромад ёки харажат сифатида эътироф этилади.

ЎЗ МАҲСУЛОТИНИ СОТИШ: ТЕРМИНАЛ БЎЙИЧА ТЎЛОВ

? Корхона ўз тайёр маҳсулотини терминал бўйича тўлов билан сотади. Уни реализация қилиш тартиби қандай?

– Тўлов терминалларини қўллаш тартиби Тўлов терминаллари билан жиҳозлаш ва аҳоли билан пул ҳисоб-китобларини амалга оширишда уларни қўллаш тартиби тўғрисидаги низомда (АВ томонидан 27.07.2009 йилда 1986-сон билан рўйхатдан ўтказилган) белгиланган.

Корхонага тўлов терминаллари ва дастурий таъминоти (банк пластик карточкалари бўйича тўловларни амалга оширувчи тизимга уланиш) унга хизмат кўрсатувчи тижорат банки етказиб беради. Корхона раҳбари банкка тижорат банкларида талаб қилиб олинган асосий депозит ҳисобварағини очган кундан бошлаб ёки тўлов терминали мажбурий ўрнатилиши лозим бўлган ҳолатлар вужудга келган кундан бошлаб 5 иш кунини мобайнида тегишли ариза билан ёзма ёки электрон шаклда мурожаат қилади.

Тўлов терминаллари ўрнатилган савдо ва хизмат кўрсатиш объектлари банк пластик карточкаларидан фойдаланган ҳолда тўловларни қабул қилишлари, сотувчилар эса бу терминаллардан фойдаланиш тартибини билишлари шарт (1986-сон Низомнинг 7, 8-бандлари).

Савдо ва хизмат кўрсатиш объектларига хизмат кўрсатувчи тижорат банки тўлов терминалларидан фойдаланиш юзасидан уларга тушунтириш беради ҳамда савдо ва хизмат кўрсатиш объектлари билан тўлов терминалидан фойдаланиш бўйича шартнома (битим) тузади (Низомнинг 9-банди).

Корхонада қуйидагилар ҳисобга олиниши лозим:

• сотувчи-ҳодимларнинг тўлов терминалларидан фойдаланиши билмаслиги сабаби билан банк пластик

карточкалари орқали тўловларни қабул қилмаслик ҳолати савдо ва хизмат кўрсатиш коидаларининг бузилиши деб ҳисобланади. Тўлов терминалининг носозлиги баҳона қилиниб, банк пластик карточкалари орқали тўловлар қабул қилинмаганда сотувчи-ҳодимлар жавобгарликка тортиладилар (Низомнинг 11-банди);

• банк пластик карточкалари орқали тўловлар амалга оширилганда товарлар (ишлар, хизматлар) нархлари асоссиз равишда оширилишига йўл қўйилмади. Чакана савдо ва хизматлар кўрсатиш соҳасидаги тadbиркорлик субъектлари сотилаётган товарлар нархини ҳамда кўрсатилаётган хизматлар ҳақини ҳисоб-китоблар шаклига (нақд пул маблағлари ёки пластик карточкалар бўйича тўлаш) қараб уларни сунъий равишда оширган ёки пасайтирган тақдирда, бундай хатти-ҳаракатлар ҳисоб-китоб терминалларидан фойдаланиш борасида ўрнатилган тартибни бузиш ҳисобланади ва уларга нисбатан БҲМнинг 30 баравар миқдорда жарима солинади (15.02.2017 йилдаги ПҚ-2777-сон қарорнинг 2-банди; Низомнинг 12-банди).

Товарлар (хизматлар) тўлов терминаллари орқали реализация қилинганда харидорларга албатта терминал чеклари берилиши керак (Низомнинг 5-банди, ВМнинг 17.11.2011 йилдаги 306-сон қарорига 1-илова).

Терминалларнинг чеклари қвтанциялар, талонлар, чипталар ва товарлар ва хизматларга ҳақ тўланганлигини тасдиқловчи бошқа ҳужжатларга тенглаштирилади ҳамда товарлар реализацияси бўйича операциялар ҳисобини юритиш мақсадида бирламчи ҳужжатлар деб эъти-

роф этилади («Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида»ги Қонуннинг 14-моддаси; ВМнинг 24.09.2004 йилдаги 445-сон қарорининг 4-банди).

Тўловларни корпоратив карталар орқали амалга оширад экан, харидорлар терминал чекидан ташқари, товарлар (хизматлар) келиб тушгани ва солиқ солинадиган айланма бўйича ҚҚСни тасдиқлаш учун ҳисобварақ-фактурани ҳам сўраб оладилар (СК 266-м., 1-қ.; Низомнинг 9-б., АВ томонидан 18.04.2005 йилда 1470-сон билан рўйхатдан ўтказилган).

Ҳисобварақ-фактурани ёзиб берар экансиз, уни ҚҚС ҳисоб-китоби «Реализация қилинган товарлар (хизматлар) бўйича ҳисобварақ-фактуралар реестри (ҳисобварақ-фактура ўрни босувчи ҳужжатлар)»нинг (1-илова, АВ томонидан 24.02.2020 йилда 3221-сон билан рўйхатдан ўтказилган) 5-илласига киритишингиз керак. Ҳисобварақ-фактура ва 5-илловани тўлик тўлдириш учун сизга қуйидаги ахборот керак бўлади: юридик шахснинг номи, унинг СТИРи, манзили ва ҚҚС тўловчиси коди. Шу сабабли харидордан давлат рўйхатидан ўтганлик гувоҳномаси, ҚҚС тўловчиси гувоҳномасининг кўчирма нусхасини талаб қилиш лозим. Шартноманинг ўрнига етказиб берувчи ва харидор ўртасида етказиб берувчининг оммавий офертаси амал қилади.

Тўлов терминалидан фойдаланилганда корхонанинг ҳисобида қуйидаги ёзувлар амалга оширилади:

1) тайёр маҳсулот асосий омбордан дўконга жойлаштирилганда (таннархи бўйича):

2810–«Омбордаги тайёр маҳсулот» счёти дебети – дўкон омбори

2810–«Омбордаги тайёр маҳсулот» счёти кредити – асосий омбор;

2) аҳолига терминал орқали сотилганда:

• таннархни ҳисобдан чиқариш: 9110–«Реализация қилинган тайёр маҳсулотнинг таннархи» счёти дебети

2810–«Омбордаги тайёр маҳсулот» счёти кредити – дўкон омбори;

• ҚҚС тўловчиси учун реализация қилишдан даромад эътироф этилган ва харидорнинг картасидан маблағлар ҳисобдан чиқарилган:

5710–«Йўлдаги пул маблағлари (ўтказмалар)» счёти дебети – чек суммасига;

9010–«Тайёр маҳсулот реализация қилинишидан даромадлар» счёти кредити – соф фойда суммасига;

6410–«Бюджетга тўловлар бўйича қарздорлик (турлари бўйича)» счёти кредити – ҚҚС суммасига;

3) корпоратив карта бўйича тўлов билан сотилганда:

• таннархни ҳисобдан чиқариш: 9110–«Реализация қилинган тайёр маҳсулотнинг таннархи» счёти дебети

2810–«Омбордаги тайёр маҳсулот» счёти кредити – дўкон омбори;

• ҚҚС тўловчиси учун реализация қилишдан даромад эътироф этилган ва харидорнинг картасидан маблағлар ҳисобдан чиқарилган:

4010–«Харидорлар ва буюрмачилардан олиннадиган счётлар» счёти дебети – чек суммасига;

9010–«Тайёр маҳсулот реализация қилинишидан даромадлар» счёти кредити – соф фойда суммасига;

6410–«Бюджетга тўловлар бўйича қарздорлик (турлари бўйича)» счёти кредити – ҚҚС суммасига;

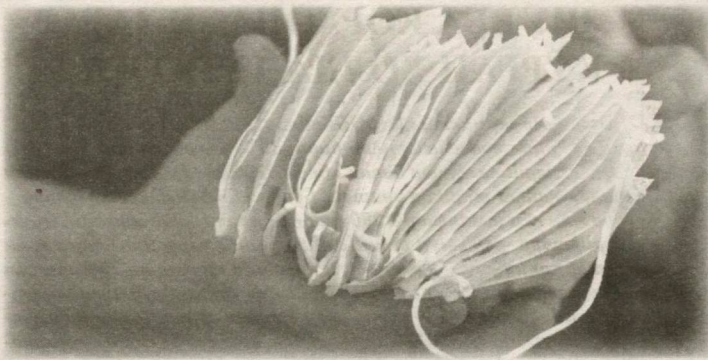
5710–«Йўлдаги пул маблағлари (ўтказмалар)» счёти дебети – чек суммасига;

4010–«Харидорлар ва буюрмачилардан олиннадиган счётлар» счёти кредити – чек суммасига;

4) тўлов терминали бўйича ҳисобдан чиқарилган маблағлар банкдаги счётга тушганда:

5110–«Ҳисоб-китоб счёти» счёти дебети

5710–«Йўлдаги пул маблағлари (ўтказмалар)» счёти кредити.

ЮЗГА ТАҚИЛАДИГАН НИҚОБЛАР БЕПУЛ БЕРИЛИШИ ИҚТИСОДИЙ ЖИХАТДАН ЎЗИНИ ОҚЛАЙДИ

? Корхона – умумбелгиланган солиқларни тўловчи ЎЗР ФВВга умумий суммаси 4 600 000 сўм, шу жумладан 15%лик ҚҚС билан гиёеник ниқобларни хайрия тарзида бепул бермоқда. Ушбу молиявий-хўжалик операциясида ҚҚС бўйича қандай солиқ оқибатлари юзага келиши мумкин?

– Молия вазирлиги юзга тақиландиган ниқобларига солиқ солиш ва уларни Тиббий буюмлар рўйхатидан (АВ томонидан 12.07.2016 йилда 2809-сон билан рўйхатдан ўтказилган) чиқариш юзасидан саволлар келиб тушаётганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлигининг 2020 йил 20 мартдаги 114-сон буйруғига мувофиқ қуйидагиларни маълум қилади:

«Юзга тақиландиган ниқобларнинг рўйхатдан чиқарилиши солиқ солишга боғлиқ эмас, уларни ишлаб чиқариш ҳажмини ошириш заруратга

асосланган, ушбу буюмлар тиббиёт буюмлари сифатида сақланиб қолишини ҳисобга олиб, Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 243-моддасига мувофиқ уларнинг айланмаси қўшилган қиймат солиғидан озод этилади.

Юзга тақиландиган ниқобларни бепул асосда бериш иқтисодий жиҳатдан ўзини оқлайдиган бепул бериш деб қаралади ва тегишинча, қўшилган қиймат солиғи солинадиган объект ҳисобланмайди» (<https://www.mf.uz/home/o-ministerstve/press-sluzhba/minfin-news/4930.html>).

БОЛАЛАР НАФАҚАСИ ТЎЛАНГАНДА ЖШДС

? Илгари болани 2 ёшгача парваришlash нафақасига белгиланган сумма доирасида ЖШДС ҳам, ижтимоий солиқ ҳам солинмаган. Март ва апрель ойларида ҳисобланган 434 000 сўм миқдоридagi болани 2 ёшгача парваришlash нафақасига даромад солиғи ва ижтимоий солиқ солинадими?

– 2020 йилда болани 2 ёшгача парваришlash нафақаси жисмоний шахснинг бошқа даромади ҳисобланади (янги тахрирдаги СК 377-м. 15-б.) ҳамда ушбу нафақани тўлашда ЖШДС бўйича имтиёз назарда тутилмаган. 2007 йилги тахрирдаги Солиқ кодексига мувофиқ тақдим этилган, бироқ янги тахрирдаги Солиқ кодексига назарда тутилмаган солиқ имтиёзлари 2020 йил 1 апрелда қадар амал қилган.

Тегишинча, 2020 йил март ойида

ҳисобланган болани 2 ёшгача парваришlash нафақасига ЖШДС ва ижтимоий солиқ солинмайди.

ҚХТБТ порталида (<https://regulation.gov.uz/ru/document/16266>) СКга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги қонун лойиҳаси эълон қилинган, шу жумладан ушбу нафақага ЖШДС бўйича имтиёз тақдим этиш назарда тутилган. Ўзгартиришлар 2020 йил 1 апрелдан қучга киритилиши назарда тутилган.

Тегишинча, 2020 йил апрелда ҳисобланган нафақага солиш солиш тўғрисидаги саволга СКга киритиш тақлиф этилган ўзгартиришлар тасдиқланганидан (ёки рад этилганидан) кейин жавоб аниқ бўлади.

Замира ЖўРАЕВА,
«Norma» МЧЖ эксперти.

ЎТГАН ЙИЛГИ АСОСИЙ ВОСИТАЛАР БЎЙИЧА ҚҚСНИ ҲИСОБГА ОЛИШ

? Корхонамиз умумбелгиланган солиқларни тўлайди. Бизда 1.01.2020 йилдаги ҳолатга кўра асосий воситалар бўйича ҳисобга олинмаган ҚҚС мавжуд. 2019 йилда солиқ солинадиган ва солиқ солишдан озод этилган айланмага эга бўлганимиз сабабли ҚҚС суммасини ҳисобга олишининг мутаносиб усулини қўлаганмиз. 2020 йилда корхонамизда солиқ солишдан озод этилган айланма мавжуд эмас. Янги тахрирдаги СКга мувофиқ 2019 йилда сотиб олинган асосий воситалар бўйича ҚҚС суммасини ҳисобга олишга ҳақлимиз. Бундай асосий воситалар бўйича ҚҚС суммаси қандай ҳисобга қабул қилинади: тўлиқми ёки мутаносиб усулдами?

– 2019 йилда асосий воситалар бўйича ҳисобга олинмаган ҚҚСни 2020 йилда бир йўла ҳисобга қабул қилиш мумкин.

2019 йилда асосий воситалар бўйича ҚҚС 12 ой (кўчмас мулк объектлари бўйича – 36 ой) мобайнида тенг улушларда ҳисобга қабул қилинган (2007 йилги тахрирдаги СК 218-м.).

2020 йил 1 январдан бошлаб ушбу тартибга ўзгартириш киритилди: солиқ тўловчиларга сотиб олинган асосий воситалар бўйича ҚҚС суммасини бир йўла ҳисобга қабул қилиш ҳуқуқи тақдим этилди. Солиқ солинадиган ва солиқ солишдан озод этиладиган айланмалар мавжуд бўлса, солиқ солинадиган айланмага тўғри келадиган солиқ суммаси ҳисобга олиш учун қабул қилинади (янги тахрирдаги СК 266-м. 3-қ., 268-м. 1-қ.).

Шу тариха, 2019 йилда асосий воситалар бўйича ҚҚС суммасининг бир қисмини ҳисобга қабул қилган солиқ тўловчилар қолган суммани 2020 йил январда бир йўла ҳисобга олишга ҳақли.

Бунда янги тахрирдаги СК 266-моддасида белгиланган ҳисобга олиш шартларига риоя этилиши лозим. Асосий воситалар, шу жум-

ладан 2019 йилда сотиб олинган асосий воситалар ушбу талабларга мувофиқ келмаса, улар бўйича ҚҚС ҳисобга олинмайди (янги тахрирдаги СК 267-м.).

ҚҚСни ҳисобга олишда жорий солиқ даври нисбатини сақлаш лозим. 2020 йилда айланманинг 100%и ҚҚС солинадиган айланма ҳисобланса, 2020 йил 1 январга қолган кирувчи ҚҚСнинг тўлиқ суммасини ҳисобга киритинг.

2019 йилда сотиб олинган асосий воситалар бўйича ҳисобга олиниши лозим бўлган ҚҚС суммасини қўшилган қиймат солиғи ҳисоб-китобига 3-«Ҳисобга олиниши лозим бўлган қўшилган қиймат солиғи ҳисоб-китоби» илованинг 0122-сатрида акс эттиринг (1-илова, АВ томонидан 24.02.2020 йилда 3221-сон билан рўйхатдан ўтказилган).

Тавсиялар

Корхонада солиқ солиш мақсадларида ҳисоб сиёсати (СХС) ишлаб чиқилади ва тасдиқланади. Унда, хусусан, ҚҚСни ҳисобга олишнинг танланган усули акс эттирилади (янги тахрирдаги СК 77-м. 1-қ. 4-б.). Шу боис, 2020 йил бошида корхонада солиқ солинмайдиган айланма мавжуд эмаслигига ва уларни олишни назарда туتماётганингизга қарамай, солиш мақсадларидаги ҳисоб сиёсатида кирувчи ҚҚС суммасини ҳисобга олишнинг қуйидаги: алоҳида-алоҳида ёки мутаносиб усуллари билан бирини акс эттиришни тавсия этамиз (янги тахрирдаги СК 268-м. 2-қ.). Бундан ташқари, янги тахрирдаги СКга янги норма киритилган – енгил автомобилларни ва моторли воситаларнинг бошқа турларини сотиб олиш амалга оширилаётган фаолият турига боғлиқ бўлмаса, улар бўйича ҚҚС ҳисобга олинмайди (янги тахрирдаги СК 267-м. 2-қ.). Шу сабабли СХСда ушбу воситалар бўйича солиқни ҳисобга олиш асосларига алоҳида эътибор бериш лозим.

Ольга БУСАРОВА, «Norma» МЧЖ эксперти.

РЕКЛАМА

«КИЧИК КОРХОНА
ЭЛЕКТРОН БУХГАЛТЕРИ»

Ўзбек тилидаги қўлланмасини тақдим этамиз

Тошкент ш., Миробод тумани, Талъимаржон кўч., 1/1.
Тел. (71) 200-00-90. E-mail: office@norma.uz,
web: www.norma.uz

ШАХСИЙ МАҚСАДЛАР УЧУН ФИРМА ХИСОБИДАН АВИАЧИПТА

? Корхона ходимга шахсий мақсадлари учун сафарга боришига 5 000 000 сўмлик авиаचितта сотиб олган. Авиаचितта қиймати ходимдан ушлаб қолинмаган, ушбу сумма корхона харажатларига киритилган. Ходим Ўзбекистон Республикаси резиденти ҳисобланади ва жисмоний шахсларнинг имтиёзли тоифасига кирмайди.

1. Авиаचितта қийматига ЖШДС солинадими?
2. Ходимнинг шахсий мақсадлари учун авиаचितта сотиб олингани қандай бухгалтерия проводкалари билан акс эттирилади?

1 Ҳа, корхона томонидан ходимнинг шахсий мақсадлари учун сотиб олинган ва корхона харажатларига киритилган авиаचितта қийматига ЖШДС солинади.

Ходимнинг шахсий эҳтиёжлари учун корхона томонидан сотиб олинган ва корхона харажатларига ҳисобдан чиқарилган авиаचितта қиймати ходимнинг моддий наф тарзидаги даромади ҳисобланади (СК

376-м. 1-қ. 1-б.) Моддий наф тарзидаги даромадларга солиқ агентига ЖШДС солинади (СК 387-м. 1-қ. 2-б.). ЖШДСни ҳисоблашда моддий наф тарзидаги даромад жисмоний шахснинг жами даромадига киритилади (СК 370-м. 3-б.). 2020 йилда Ўзбекистон Республикаси резиденти бўлган жисмоний шахснинг даромадларига солинадиган солиқ ставкаси 12%ни ташкил этади (СК 381-м. 1-қ.).

- 6740-«Моддий наф тарзидаги даромадлар» счёти кредити;
- 6740-«Моддий наф тарзидаги даромадлар» счёти дебети
- 6010-«Мол етказиб берувчилар ва пурутчиларга тўланадиган счётлар» счёти кредити.

Азизахон ТОШХЎЖАЕВА,
«Norma» МЧЖ эксперти.

РЕСУРС СОЛИҚЛАРИ БЎЙИЧА ТЎЛОВ МУДДАТИНИ КЕЧИКТИРИШ

? Президентнинг 19.03.2020 йилдаги ПФ-5969-сон Фармониининг 7-бандида мол-мулк солиғи, юридик шахслардан олиннадиган ер солиғи ва сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқни тўлаш бўйича тўлов муддатини фойзалари ундирмасдан 6 ойга кечиктириш (бўлиб-бўлиб тўлаш) тақдим этилиши кўрсатилган.

Маҳаллий давлат ҳокимияти органларига, ДСИга муддатни кечиктириш учун ариза тақдим этиши зарурми ёки бу автоматик тарзда амалга ошириладими?

– Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан хўжалик юритувчи субъектларга мол-мулк солиғи, ер солиғи ва сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқни тўлаш бўйича фойзаларни ундирмасдан 6 ойга кечиктириш (бўлиб-бўлиб тўлаш) тақдим этилади. Бунда ушбу солиқлар бўйича тўлов муддатини кечиктириш (бўлиб-бўлиб тўлаш) солиқ тўловчининг аризаси, Иктисодиёт ва саноат вазирлиги ҳамда Молия вазирлиги ҳудудий бошқармалари раҳбарларининг ҳулосалари асосида, бошқа хужжатларни талаб қилмаган ҳолда тақдим этилади (19.03.2020 йилдаги ПФ-5969-сон Фармонининг 7-банди).

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари мол-мулк солиғи, ер солиғи ва сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқни тўлаш муддатларини ўзгартириш тўғри-

сидаги қарорларни қабул қилишга ваколатли ҳисобланади (СК 99-м. 1-қ. 2-б.).

Вилоятлар, туманлар ва шаҳарларда (туманга бўйсунадиган шаҳарлардан ташқари) ҳокимлар бошчилик қиладиган халқ депутатлари Кенгашлари ҳокимиятнинг вакиллик органлари бўлиб, улар давлат ва фуқароларнинг манфаатларини қўзлаб ўз ваколатларига тааллуқли масалаларни ҳал этадилар (Конституциянинг 99-моддаси; «Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари тўғрисида»ги Қонуннинг 1-моддаси).

Корхона юқорида кўрсатилган солиқлар бўйича шаҳар/туман ҳокимиятига ариза бериб, муддатни кечиктириш (бўлиб-бўлиб тўлаш) имкониятига эга бўлиши мумкин.

Замира ЖҰРАЕВА,
«Norma» МЧЖ эксперти.

ШУЪБА КОРХОНАСИ ЗАРАР КЎРГАН ҲОЛДА ТУГАТИЛДИ

? «А» жамияти «Б» МЧЖнинг ягона муассиси ва «В» МЧЖнинг муассисларидан бири (30%) ҳисобланади. Муассисларнинг қарори билан «Б» МЧЖ «В» МЧЖга қўшиб олиш билан қайта ташкил этилди. Бунда «Б» МЧЖ устав фонди – 500 млн сўм, активлар – 200 млн сўм, зарар – 700 млн сўм, мажбуриятлар – 400 млн сўм. Қўшиб олишда зарарнинг бир қисми устав капитали (500 млн сўм) ҳисобига қопланди, 200 млн сўм миқдордаги зарар «В» МЧЖга ўтди. Давлат рўйхатидан ўтказилгандан пайтдан эътиборан 8 ойдан ортиқ вақт ўтди. Бироқ ҳанузгача «А» МЧЖ балансидан мавжуд бўлмаган корхонанинг устав фондидаги инвестиция ҳисобдан чиқарилмаган.

1. «А» МЧЖ амалда тугатилган, қайта ташкил этилган корхонанинг устав капиталига инвестицияларни қайси бухгалтерия проводкалари билан ҳисобдан чиқаради?
2. Қандай хужжатлар асосида ҳисобдан чиқарилади?

– Шуъба корхона зарарини қоплаш учун ушбу корхонанинг устав капиталига инвестицияни камайтириш 9690-«Молиявий фаолият бўйича бошқа харажатлар» бухгалтерия счёти бўйича акс эттирилади.

«Масъулияти чекланган ҳамда қўшимча масъулиятли жамиятлар тўғрисида»ги Қонунга мувофиқ:

• масъулияти чекланган жамият иштирокчилари улар киритган ҳиссалар қиймати доирасида жамият фаолияти билан боғлиқ зарарлар кўриши мумкин (3-модда);

• иккинчи ва ҳар бир кейинги молиявий йил тугалланганда жамият соф активларининг қиймати унинг устав фонди (устав капитали)дан кам бўлса, жамият устав фонди (устав капитали) соф активлар қийматидан ошмайдиган миқдоргача камайрилишини маълум қилиши ва бундай камайрилишни белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказиши шарт (19-модда).

Шу тариха, «А» МЧЖ «Б» МЧЖни «В» МЧЖга қўшиб олиш йўли билан тугатиш тўғрисида қарор қабул қилганда, устав капиталига ўз ҳиссаси ҳисобига «Б» МЧЖнинг зарарини қоплаши лозим эди.

1. 21-сон БҲМС «Хўжалик юритувчи субъектлар молиявий-хўжалик фаолиятининг бухгалтерия ҳисоби ҳисобварақлар режаси ва уни қўллаш бўйича Йўриқнома»да (АВ томонидан 23.10.2002 йилда 1181-сон билан рўйхатдан ўтказилган) келтирилган стандарт бухгалтерия проводкалари рўйхатида бундай операция назарда тутилмаган. Иқтисодий мазмундан келиб чиққан ҳолда куйидаги 500 млн сўм миқдордаги проводкани тавсия этиш мумкин:

- 9690-«Молиявий фаолият бўйича бошқа харажатлар» счёти дебети
- 0620-«Шуъба хўжалик жамиятларига инвестициялар» счёти кредити.

2. Муассиснинг «Б» МЧЖни «В» МЧЖга қўшиб олиш йўли билан тугатиш ва устав капиталига ўз ҳиссаси ҳисобидан зарарни қоплаш тўғрисидаги қарори бухгалтерия томонидан ушбу проводкани амалга ошириш учун асос бўлади. «Б» МЧЖ тугатилган (реестрдан чиқарилган) тўғрисидаги корхоналар реестрдан кўчирма ушбу қарор рўйхатдан ўтказилганлиги тасдиғи ҳисобланади.

Эътибор беринг!

Корхоналарни қайта ташкил этишда молиявий ҳисоботни шакллантириш тартиби 23-сон БҲМС «Қайта ташкил этишни амалга оширишда молиявий ҳисоботни шакллантириш»да (АВ томонидан 27.06.2005 йилда 1484-сон билан рўйхатдан ўтказилган) белгиланган.

Қайта ташкил этилаётган корхона («Б» МЧЖ) бухгалтерия ҳисоби счётлари бўйича маълумотларни эмас, балки ўз ҳуқуқлари ва мажбуриятлари ҳақида ахборот бериши лозим. Шу боис бухгалтерия ҳисобининг барча тартибга солувчи (контр-актив ва контр-пассив) ва баҳолаш счётлари ёпилган бўлиши керак. Якуний молиявий ҳисобот тузиш учун фақат мол-мулк ва мажбуриятларни ҳисобга олиш счётлари бўйича қолдиққа эга бўлиш лозим (23-сон БҲМСнинг 20-банди).

Шу тариха, «В» МЧЖ «Б» МЧЖ бўйича маълумотларни ўз балансига киритаётган зарарни акс эттирмаслиги лозим. «Б» МЧЖнинг 200 млн сўмлик зарарини «В» МЧЖнинг бухгалтерия балансида гудвил сифатида тартибга солиш лозим (АВ томонидан 27.06.2005 йилда 1485-сон билан рўйхатдан ўтказилган 7-сон БҲМСнинг 62-банди).

Ольга БУСАРОВА, «Norma» МЧЖ эксперти.

● 060-сатрда солиқ солиниши лозим бўлган фойда суммаси хорижий даромад қисмида қуйидаги формула бўйича автоматик равишда ҳисобланади: 050-сатр х 040-сатр;

● 090-сатрда ҳисобга олинаши лозим бўлган фойда солиғи суммаси иккита қийматнинг: хорижда тўланган солиқ суммаси (020-сатр) ёки Ўзбекистонда белгиланган ставкада ҳисобланган солиқ суммаси (080-сатр) энг кичиги сифатида автоматик равишда кўрсатилади;

● 080-сатр қиймати қуйидаги формула бўйича ҳисобланади: 060-сатр х 070-сатр.

Ҳисобга олинаши лозим бўлган солиқ суммаси (090-сатр) бюджетга тўланиши лозим бўлган фойда солиғининг умумий суммасидан (Ҳисоб-китобнинг 110-сатри) автоматик равишда чегирилади.

Даромадлардан тўланган солиқ суммасини ҳисобга олиш учун Фойда солиғи ҳисоб-китобига қуйидагилар илова қилинади:

- тўлов хабарномаси;
- чет давлат ваколатли органининг маълумотномаси;
- ёки солиқ тўлангани далилини тасдиқловчи бошқа ҳужжат.

17. 10-«Ўзбекистон Республикаси резидентлари томонидан Ўзбекистон Республикасидан ташқарида олинаши лозим бўлган (олинган) дивидендлар тарзидаги даромадлардан юридик шахслардан олинган фойда солиғи маълумотнома-ҳисоб-китоби» иловаси

Чет давлатда дивидендлар тарзида олган даромадларнингиздан ҳақиқатда солиқ тўланган ёки ушлаб қолинган бўлса, ушбу солиқ суммалари Ўзбекистонда фойда солиғини тўлаш ҳисобига ҳисобга олинаши лозим (СК 342-м.).

Ўзбекистондан ташқаридаги манбалардан олган даромадларнингиздан чет давлатда тўланган фойда солиғи ёки айнан ўхшаш турдаги солиқни ҳисобга олиш учун бир вақтинг ўзида қуйидаги шартларга риоя этилиши лозим:

- 1) солиқ тўланган ёки ушлаб қолинган даромадга Ўзбекистонда солиқ солиниши лозим;
- 2) Ўзбекистон Республикаси билан халқаро шартнома тузилган бўлиши;
- 3) солиқ тўланганини (ушлаб қолинганини) тасдиқловчи ҳужжат мавжуд бўлиши.

Ўзбекистондан ташқарида ҳисобланган дивидендлардан солиқ суммасини аниқлаш учун 5 йиллик (СК 88-м.) даъво муддати мобайнида ҳисобланган ва жорий ҳисобот даврида олинган дивидендлар ҳисобга олинади.

10-илова қуйидаги кетма-кетликда тўлдирилади:

● бюджетга тўланиши ёки камайтирилиши лозим бўлган (060-сатр) солиқ суммаси дивидендлар учун белгиланган ставка (030-сатр) бўйича аниқланган солиқ суммаси

(040-сатр) ва иккиёклама солиқ солишнинг олдини олиш тўғрисидаги битимларга мувофиқ ҳисобга олинаши лозим бўлган тўланган солиқ суммаси (050-сатр) ўртасидаги фарқ сифатида аниқланади;

● белгиланган ставка бўйича ҳисоблаб чиқарилган солиқ суммаси (040-сатр) хорижда ҳисобланган барча дивидендлар бўйича аниқланади (010-сатр);

● иккиёклама солиқ солишнинг олдини олиш тўғрисидаги битимларга мувофиқ ҳисобга олинаши лозим бўлган тўланган солиқ суммаси (050-сатр) қуйидаги ставкада тўланган солиқлар суммаларини ўз ичига олади:

- 1) Ўзбекистонда белгиланган ставкадан камроқ ёки унга тенг (051 ва 053-сатрлар). Тўланган солиқнинг бутун суммаси ҳисобга олинаши мумкин;
- 2) Ўзбекистонда белгиланган ставкадан кўпроқ (052 ва 054-сатрлар). Бу ҳолда Ўзбекистонда белгиланган 5%лик ставка доирасида тўланган солиқ суммаси ҳисобга олинаши мумкин.

Бюджетга тўланиши ёки камайтирилиши лозим бўлган (060-сатр) солиқ суммаси бюджетга тўланиши лозим бўлган фойда солиғининг умумий суммасини (Ҳисоб-китобнинг 110-сатри) аниқлаш чоғида автоматик равишда ҳисобга олинади.

Даромадлардан тўланган солиқ суммасини ҳисобга олиш учун Маълумотнома-ҳисоб-китобга қуйидагилар илова қилинади:

- тўлов хабарномаси;
- чет давлат ваколатли органининг маълумотномаси;
- ёки солиқ тўлангани далилини тасдиқловчи бошқа ҳужжат.

Наталья МЕМЕТОВА, Олег ЦОЙ, «Норма» МЧЖ экспертлари.

РЕКЛАМА

«КОРХОНА ЮРИСТИ»

электрон маълумотнома тизимини **ЎЗБЕК ТИЛИДА** тақдим этамиз

Тошкент ш., Миробод кўчаси, Та.гимаржий кўч., 1/1. Тел. (71) 200-00-90.

E-mail: office@norma.uz, web: www.norma.uz

Фойда солиғи бўйича ҳисобот қандай тўлдирилади

My.soliq.uz порталидаги электрон солиқ ҳисоботи тизимида 2020 йил учун фойда солиғи бўйича ҳисоботнинг янги шакли (*шакл коди – 10205_25*) жойлаштирилган. Бухгалтерларда уни қандай қилиб тўғри тўлдириш юзасидан саволлар юзага келди. Зеро жорий йилнинг I чорағи учун Ҳисоб-китобни 20 апрелдан кечиктирмай тақдим этиш зарур эди (*СК 339-м. 5-қ.*). Бу ишни йилнинг барча даврларида рисоладагидек бажариш учун экспертларнинг қуйидаги тушунтиришларидан фойдаланинг.

Эслатиб ўтамиз: фойда солиғи бўйича ҳисобот даври – йил чорағи, солиқ даври – календарь йил (*СК 338-м.*).

Фойда солиғи бўйича ҳисоботни (*3-илова, АВ томонидан 24.02.2020 йилда 3221-сон билан рўйхатдан ўтказилган*) чорақда бир марта тузиб, қуйидаги муддатдан кечиктирмай солиқ органларига тақдим этинг:

- 20 апрелдан – I чорақ учун;
- 20 июлдан – II чорақ (ярим йиллик) учун;
- 20 октябрдан – III чорақ (9 ой) учун;
- ҳисобот йилидан кейинги йилнинг 1 мартидан – IV чорақ (йил) учун (*СК 339-м. 5-қ.*).

Қуйидагилар фақат календарь йил якунларига кўра ҳисобот тақдим этадилар:

- бюджет ташкилотлари;
- нодавлат нотижорат ташкилотлари (истеъмомчилар кооперативлари бундан мустасно).

Календарь йилда жами даромад олинмаган бўлса, фойда солиғи бўйича ҳисоботни тақдим этиш керак эмас.

Солиқ ҳисоботини сўмда тўлдириг. Барча кўрсаткичларни йил бошидан ортиб борувчи якун билан акс эттириг.

Ҳисоб-китоб қандай тўлдирилади

1. 010-«Жами даромад» сатри ва 1-«Жами даромад» иловаси

010-«Жами даромад» сатрининг қиймати қуйидаги формула бўйича автоматик равишда ҳисобланади: Ҳисоб-китобга 1-илованинг 010-сатри – 110-сатр – 121-сатр. Бинобарин, 1-илловани тўлдириш лозим.

1-«Жами даромад» иловасининг санаб ўтилган сатрларида қуйидагиларни кўрсатинг:

• 021–026 – фаолият турлари ва ҳар бир фаолият тури бўйича товарларни (хизматларни) реализация қилишдан

олинган даромад суммаси. Ушбу ахборотни 9000-«Асосий (операцион) фаолиятнинг даромадларини ҳисобга олувчи счётлар» счётлари айланмаларидан олишингиз мумкин.

Ушбу сатрлар тўлдирилгач, 020-сатрда товарларни (хизматларни) реализация қилишдан олинган даромаднинг умумий суммаси 021–026-сатрлар йиғиндисига сифатида автоматик равишда ҳисобланади;

- 030–140 – исталган шаклда ва (ёки) исталган фао-

лиятдан олиниши лозим бўлган (олинган), жами даромадга киритиладиган даромадлар (СК 297-м.). Ушбу ахборотни 8530-«Текин олинган мол-мулк», 9300-«Асосий фаолиятдан бошқа даромадларни ҳисобга олувчи счётлар», 9500-«Молиявий фаолиятдан олинган даромадларни ҳисобга олувчи счётлар», 9710-«Фавқулодда фойда» счётлари айланмаларидан, шунингдек солиқ регистрларидан олишингиз мумкин.

Бу ерда бухгалтерия ҳисоби счётларида акс эттирилмайдиган, бироқ солиқ солиши мақсадида даромадлар деб тан олинадиган даромадларни, масалан, олинган фоизсиз қарзлар бўйича даромадни ҳам ҳисобга олиш керак (СК 299-м. 4-5-қисмлари).

121-сатр фақат нотижорат ва бюджет ташкилотлари томонидан тўлдирилишини инобатга олинг;

- 150 – даромадга тузатиш киритиш (СК 332-м.);
- 160 – айрим операциялар бўйича даромадлар Ҳисоб-китобга 8-илова 070-сатрининг 3 – 8-устунлари йиғиндиси сифатида. 8-илова қандай тўлдирилиши ҳақида қуйида сўз юртамиз;

- 170 – доимий муассаса орқали фаолият юритадиган норезидентнинг даромадлари (СК 347-м. 3-қ.). Ушбу сатрни фақат доимий муассасалар тўлдирадилар;

- 181–188 – бошқа, 020–170-сатрларда кўрсатилмаган даромадлар. Ушбу сатрлар тўлдирилгач, 180-сатрда бошқа даромадларнинг умумий суммаси 181–188-сатрлар йиғиндиси сифатида автоматик равишда ҳисобланади.

Барча сатрлар тўлдирилгач, 010-сатрда жами даромад 020–180-сатрлар йиғиндиси сифатида автоматик равишда ҳисобланади.

Биргина даромад бир нечта даромадлар моддаларида кўрсатилиши назарда тутилган бўлса, жами даромадни аниқлаш чоғида ушбу даромадни фақат бир марта киритинг.

2. 020-«Чегириладиган харажатлар» сатри ва 2-«Харажатлар» иловаси

Ҳисоб-китобнинг 020-«Чегириладиган харажатлар» сатри қиймати қуйидаги формула бўйича автоматик равишда ҳисобланади: (Ҳисоб-китобга 2-илова 010-сатрининг 3-устуни – 4-устун) + Ҳисоб-китобга 5-илованинг 060-сатри. Бинобарин, 2 ва 5-иловаларни тўлдириш лозим.

2-«Харажатлар» иловасининг санаб ўтилган сатрларида қуйидагиларни кўрсатинг:

- 020 – реализация қилинган маҳсулотлар, товарлар, хизматлар таннархи. Ушбу ахборотни 9100-«Сотилган маҳсулот (товар, иш, хизмат)ларнинг таннархини ҳисобга олувчи счётлар» счётлари айланмаларидан олишингиз мумкин;

- 030 – реализация қилиш бўйича харажатлар. Маълумотларни 9410-«Сотиш харажатлари» счёти айланмаларидан олинг;

- 040 – маъмурий харажатлар. Маълумотлар – 9420-«Маъмурий харажатлар» счёти айланмаларидан;

- 050 – молиявий фаолият бўйича харажатлар. Маълумотлар – 9600-«Молиявий фаолият бўйича харажатларни ҳисобга олувчи счётлар» счётлари айланмаларидан;

- 070–120 – бошқа харажатлар (зарарлар). Маълумотлар – 9430-«Бошқа операцион харажатлар» ва 9720-«Фавқулодда зарарлар» счётлари айланмаларидан, шунингдек солиқ регистрларидан.

Ушбу сатрлар тўлдирилгач, 060-сатрда бошқа даромадлар (зарарлар)нинг умумий суммаси 070–120-сатрлар йиғиндиси сифатида, 010-сатрда эса харажатларнинг умумий суммаси 020–060-сатрлар йиғиндиси сифатида автоматик равишда ҳисобланади;

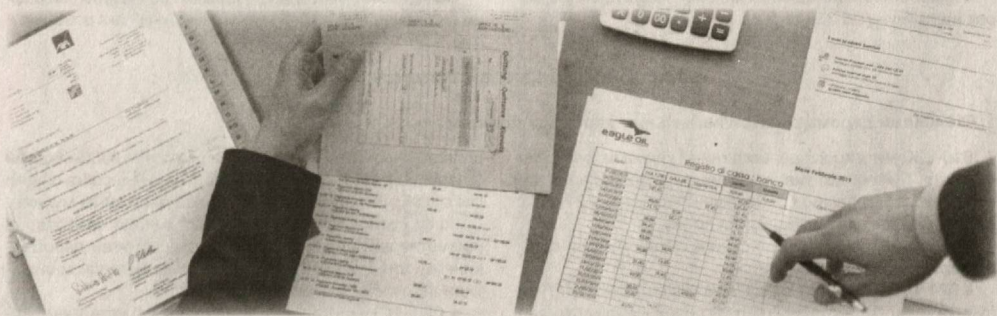
- 0101–0132, 01331 ва 01332 – харажатлар моддалари кесимида 010-сатрга киритилган харажатлар. Масалан, хом ашё ва материаллар, меҳнатга ҳақ тўлаш учун харажатлар ва ҳ.к. Бунда 0132, 01331 ва 01332-сатрларни фақат доимий муассасалар тўлдирадилар;

- 01341–01350 – ушбу илованинг 0101–0133-сатрларида кўрсатилмаган бошқа харажатлар. Ушбу ахборотни солиқ регистрларидан олишингиз мумкин.

Ушбу сатрлар тўлдирилгач, 0134-сатрда бошқа харажатларнинг умумий суммаси 01341–01350-сатрлар йиғиндиси сифатида автоматик равишда ҳисобланади.

2-иловада барча харажатларни 3-устунда, улардан чегирилмайдиганларини – 4-устунда акс эттиринг (СК 317-м.).

14. 7-«Жорий солиқ давридаги солиқ солинадиган фойдани камайтирадиган ўтган йиллардаги зарар суммаси ҳисоб-китоби» иловаси

Чегираладиган харажатларнинг жами даромаддан ошиб кетиши солиқ тўловчининг зарари деб эътироф этилади (СК 333-м.). Олдинги солиқ даврларида зарар кўрғанда жорий солиқ даврининг солиқ базасини фақат йил якунларига кўра камайтиришга ҳақлисиз. Шу сабабли Ҳисоб-китобга 7-илова, ҳисобот йили бошига келиб сизда ўтказилмаган зарар қолдиги мавжуд бўлса ёки жорий йилда зарар кўрилган бўлса, фақат йил якунларига кўра солиқ ҳисоботи тақдим этилганда тўлдирилади. Яъни 2020 йил I чораги учун ушбу шакл тўлдирилмайди.

2020 йил учун ҳисоботда солиқ базаси ўтган 5 йилдаги сўндирилмаган зарарларни кетма-кет ўтказиш ҳисобига 50%дан кўп бўлмаган миқдорда камайтирилишини акс эттиришингиз мумкин (010-сатр 0101 – 0110-сатрлардаги йиллар бўйича расшифровка билан).

2020 йил якунлари бўйича зарар (020-сатр) 2021 йилдан бошлаб, кўпи билан 10 йил ичида кейинги солиқ даврларига ўтказилиши мумкин (СК 333-м.).

060-сатрда календарь йил охирига келиб ўтказилмаган зарар қолдиги йиллар бўйича расшифровка билан кўрсатилади (0601–0611-сатрлар).

15. 8-«Операцияларнинг айрим турлари бўйича зарарларни ўтказишнинг ўзига хос хусусиятлари» иловаси

Янги таҳрирдаги СКда операцияларнинг айрим турлари бўйича зарарларни ўтказишнинг ўзига хос хусусиятлари белгиланган (СК 336-м.):

- юридик шахннинг мол-мулк мажмуи сифатидаги корхонани Уфда иштирок этиш улушини реализация қилишдан ёки унинг бошқача тарзда чиқиб кетишидан;
- ишончли бошқарув шартномаси бўйича;
- биргаликдаги фаолият тўғрисидаги шартнома бўйича;

- хизмат кўрсатувчи ҳужаликлардан;
- муомалада бўлмаган қимматли қоғозлар ва муддатли битимларнинг муомалада бўлмаган молиявий воситаларига доир операциялар бўйича.

Операцияларнинг ушбу турлари бўйича даромадлар ва харажатларнинг алоҳида-алоҳида ҳисобини юритишнинг зарур.

Зарарларни улар кўрилган солиқ даврдан кейинги 10 йил мобайнида келгусига ўтказишни амалга ошириш мумкин. Бунда ўтказиладиган зарар суммасига доир чекловлар йўқ. Мисол учун, 2020 йилда кўрилган зарарни 2021 йилдан бошлаб 10 йил мобайнида ўтказиш мумкин.

16. 9-«Ўзбекистон Республикасидан ташқарида тўланган, ҳисобга олинмиши лозим бўлган фойда солиғи суммаси» иловаси

Чет давлатда даромадларингиздан фойда солиғи ёки айнан ўхшаш турдаги солиқни ҳақиқатда тўлаган бўлсангиз ёки у ушлаб қолинган бўлса, ушбу солиқ суммалари Ўзбекистонда фойда солиғини тўлаш ҳисобидан ҳисобга олинмиши лозим (СК 342-м.).

Бунинг учун бир вақтнинг ўзида қуйидаги шартларга риоя этилиши лозим:

1) солиқ тўланган ёки ушлаб қолинган даромадга Ўзбекистонда солиқ солиниши лозим;

8-илова қуйидаги кетма-кетликда тўлдирилади:

• келтирилган операцияларнинг ҳар биттаси бўйича солиқ солинадиган фойда (050-сатр) ёки зарар (060-сатр) ушбу операциялардан даромадлар (020-сатр) ва чегираладиган харажатлар (030-сатр – 040-сатр) ўртасидаги фарқ сифатида белгиланади;

• жорий даврда фойда мавжуд бўлганда у ўтган йилларнинг зарарларига камайтиради (010-сатр 0101–0110-сатрлар бўйича расшифровка билан). Камайтиришдан кейин фойда қолса (070-сатр), у жами операцияларнинг барча турлари бўйича Ҳисоб-китобга 1-«Жами даромад» иловасининг 160-сатрида акс эттирилади;

• ҳисобот даври якунларига кўра кўрилган зарар (060-сатр) кейинги даврларда ўша операциялар бўйича фойдани камайтириши мумкин;

• ҳисобот (солиқ) даврининг охирига келиб қопланмаган зарарлар 080-сатрда 0801–0810-сатрлардаги йиллар бўйича расшифровка билан акс эттирилади.

Операцияларнинг ушбу турлари бўйича зарарларни ўтказиш тартиби 2020 йилдан жорий этилгани сабабли 2020 йил ҳисоботида ўтган йиллар учун зарарлар 8-иловада акс эттирилмайди.

2) Ўзбекистон Республикаси билан халқаро шартнома тузилган бўлиши;

3) солиқ тўланганини (ушлаб қолинганини) тасдиқловчи ҳужжат мавжуд бўлиши.

Ўзбекистондан ташқарида тўланган фойда солиғи суммасини ҳисоблаб чиқариш учун (090-сатр):

• реализациянинг умумий ҳажмидаги (030-сатр) хоригда олинган даромад салмоғини (010-сатр) аниқланг. Ушбу кўрсаткич 040-сатрда автоматик равишда ҳисобланади;

кинлиги боис солиқ даври бошига келиб сизда ўтган солиқ даврлари учун қопланмаган маблағлар сальдоси қолиши мумкин.

Инвестицияларга харажатлар қилинган ёки асбоб-ускуналар фойдаланишга топширилган санага қараб уни йиллар бўйича тақсимланг (011–014-сатрлар). 010-сатрда қопланмаган маблағларнинг умумий суммаси 011–014-сатрлар йиғиндиси сифатида автоматик равишда аниқланади;

- 020-сатрда жорий ҳисобот (солиқ) даврида барча асосий воситалар бўйича ҳисобланган амортизация суммасини кўрсатинг;

- 040, 051 ва 052-сатрларда 2020 йил I чорагида инвестициялар учун маблағлардан фойдаланишни эг элтиринг. 030 ва 050-сатрлар автоматик равишда ҳисобланади;

- инвестицияларнинг амортизация суммасидан ошиши

илованинг 060-сатрида куйидаги формула бўйича автоматик равишда ҳисобланади: 030-сатр – 020-сатр.

Амортизация инвестициялардан ошса, 060-сатрда 0 кўрсатинг. Бу жорий ҳисобот даврида солиқ базаси камайтирилмаслигини аниқлатади;

- 070-сатрда инвестицияларга йўналтирилган маблағларнинг умумий суммаси жорий ҳисобот даврида инвестицияларнинг амортизациядан ошган суммаси (060-сатр) ва ўтган солиқ даврларида қопланмаган маблағлар сальдоси (010-сатр) йиғиндиси сифатида автоматик равишда аниқланади;

- 090-сатрда солиқ солинадиган фойдани камайтирадиган сумма иккита суммадан энг кичиги: инвестицияларга йўналтирилган маблағларнинг умумий суммаси (070-сатр) ёки 080-сатрда кўрсатилган солиқ солинадиган фойданинг 30%и сифатида автоматик равишда ҳисобланади.

Янгидан фойдаланишга жорий этилган янги технологик ускуна бўйича Ҳисоб-китобга ташкилот раҳбари ёки у ваколат берган шахс томонидан тасдиқланган янги ускунани фойдаланишга жорий этиш санаси тўғрисидаги эркин шаклда ёзилган маълумотномани илова қилинг. Маълумотномада ўтган ҳисобот (солиқ) даврларида солиқ солинадиган фойдадан чегирланган сўндирилган кредит суммаларини (лизинг объекти қиймати қопланиши) кўрсатинг.

2020 йилдан солиқ солинадиган фойдани инвестициявий чегирма суммасига камайтиришингиз мумкин. У инвестициялар суммасининг 5%и ёки 10%ига бир марталик камайтиришдир (СК 308-м.).

Шу сабабли солиқ солинадиган фойда 2020 йил I чорада амалга оширилган инвестициялар суммасига камайтирилишини Ҳисоб-китобнинг 4-иловасида эг элтиришдан олдин:

- 5-«Инвестициявий чегирма» иловасига эътибор қаратинг;

- солиқ солинадиган фойдани камайтиришнинг қайси варианты сиз учун фойдалироқ эканини аниқланг.

13. 5-«Инвестициявий чегирма» иловаси

Фойда солиғи тўловчиси амортизация қилинадиган активлар бўйича инвестициявий чегирмани куйидаги миқдорларда қўллаши мумкин (СК 308-м.):

- янги технологик ускуналар қийматининг, ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва (ёки) технологик жиҳатдан қайта жиҳозлаш харажатларининг ва (ёки) ахборот тизимларини яратишга доир инвестиция лойиҳалари доирасида маҳаллий ишлаб чиқаришнинг дастурий таъминотини сотиб олишга йўналтириладиган маблағлар суммаларининг 10%и миқдориди;

- ишлаб чиқаришни янги қурилиш шаклида кенгайтиришга, ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун фойдаланиладиган бинолар ва иншоотларни реконструкция қилишга йўналтириладиган маблағлар суммасининг 5%и миқдориди.

5-илова куйидаги кетма-кетликда тўлдирилади:

- 020 ва 030-сатрларда инвестициявий чегирмани қўллаш мумкин бўлган инвестициялар қийматини кўрсатинг. 010-«Инвестициявий чегирма қўлланиладиган маблағлар» сатрининг қиймати 020 ва 030-сатрлар йиғиндиси сифатида автоматик равишда тўлдирилади;

- 040 ва 050-сатрларда 020 ва 030-сатрларда кўрсатилган инвестициялар қийматидан келиб чиқиб ҳар бир

Амортизацияни чегирган ҳолда солиқ солинадиган фойдани инвестициялар суммасига камайтириш бўйича имтиёздан фойдаланаётганда аввал ўтган даврларда инвестициялар учун қопланмаган маблағлар солиқ солинадиган фойдани камайтиришини инобатга олинг.

ставка (10% ва 5%) бўйича инвестициявий чегирма суммаси автоматик равишда ҳисобланади;

- 060-сатрда инвестициявий чегирманинг умумий суммаси 040 ва 050-сатрлар йиғиндиси сифатида автоматик равишда ҳисобланади.

Сўнг 5-илованинг 060-сатридаги инвестициявий чегирма суммаси Ҳисоб-китобнинг 020-сатридаги чегирлайдиган харажатларга қўшилиб, бу билан солиқ солинадиган фойдани камайтиради.

2-илова 010-сатрининг 3 ва 4-устунларидаги суммалар ўртасидаги фарқ даромад олиш билан боғлиқ чегирилмаган харажатларни билдиради.

Улар ҳисобот (солиқ) даври мобайнида солиқ тўловчи Ўзбекистонда ёки хорижда (СК 333-336-моддалари) амалга оширган, иқтисодий жиҳатдан ўзини оқлайдиган ва ҳужжатлар билан тасдиқланган харажатлар ёки зарарлар бўлиши керак (СК 305-м.).

Иқтисодий жиҳатдан ўзини оқлайдиган харажатлар куйидаги шартлардан бирини қаноатлантириши керак:

- даромад олиш мақсадида амалга оширилган;
- тадбиркорлик фаолиятини сақлаб қолиш ёки ривожлантириш учун зарур бўлиб, харажатларнинг ушбу фаолият билан алоқадорлиги аниқ асосланган;

3. 030-«Солиқ солинадиган фойда» сатри

Ҳисоб-китобнинг 010 ва 020-сатрлари тўлдирилган, 030-сатрда солиқ солинадиган фойда куйидаги формула бўйича автоматик равишда ҳисобланади: 010-сатр – 020-сатр.

4. 040-«Имтиёзлар» сатри ва 3-«Имтиёзлар» иловаси

Ҳисоб-китобнинг 040-«Имтиёзлар» сатрининг қиймати 3-«Имтиёзлар» иловасининг 030-сатри қийматига тенг, бинобарин, ушбу иловани тўлдириш лозим.

Куйидагиларда назарда тутилган фойда солиғи бўйича имтиёзлар (30.12.2019 йилдаги ЎРҚ-599-сон Қонун 4-б.):

- Солиқ кодексига (2007 йилдаги тахрир) – 2020 йил 1 апрелгача амал қилади;
- 2020 йил 1 январгача қабул қилинган солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатлари, шу жумладан Президент ва ВМ қарорларида – амал қилиш муддати туғагунча амал қилади.

3-илова куйидаги тартибда тўлдирилади:

- 011–016-сатрларнинг 3-устунида, даромадлар ва харажатларни ҳисобга олишнинг мутаносиб усулини қўлланган, фаолият турлари бўйича товарларни (хизматларни) реализация қилишдан олинган даромадларни кўрсатинг. 4-устунда даромадларнинг умумий суммасидаги ҳар бир фаолият туридан олинган даромадларнинг салмоғи автоматик равишда ҳисобланади.

Даромадлар ва харажатларни ҳисобга олишнинг бевосита усулини қўллайдиган солиқ тўловчилар 011–016-сатрларни тўлдирмайди.

Ушбу сатрлардаги қийматлар суммаси Ҳисоб-китобга 1-иллованинг 020-сатри қийматига тенг бўлган 010-сатрдаги қийматга мос келиши керак;

- 020-сатрда Ҳисоб-китобнинг 030-сатри қийматига тенг бўлган солиқ солинадиган фойда автоматик равишда кўрсатилади;
- 040-сатрда экология, соғломлаштириш ҳамда хайрия жамғармаларига, маданият, соғлиқни сақлаш, меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш, жисмоний тарбия ва спорт, таълим муассасаларига, маҳаллий давлат ҳокимияти органларига, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш орган-

• қонун ҳужжатлари қоидаларидан келиб чиқадиган. Харажатлар куйидагича расмийлаштирилган ҳужжатлар билан тасдиқланади:

- Ўзбекистон қонун ҳужжатларига мувофиқ;
- ҳудудда тегишли харажатлар амалга оширилган чет давлатда амал қилувчи тартибга мувофиқ;
- бошқа шаклда, масалан, хизмат сафари тўғрисидаги буйруқ, йўл ҳужжатлари, кўрсатилган хизмат тўғрисидаги ҳисобот билан.

Биргина харажат бири нечта даромадлар моддаларида кўрсатилиши назарда тутилган бўлса, жами даромадни аниқлаш чоғида ушбу харажатни фақат бир марта киритинг.

5-илова қандай тўлдирилиши куйироқда кўрсатилган.

ларига бадаллар, ҳомийлик ва хайрия ёрдами тарзидаги маблағларни кўрсатинг. Ушбу қиймат солиқ солинадиган фойданинг 2%идан кўп бўлиши мумкин эмас, яъни ҳақиқий харажатларга қараб, бироқ 020-сатрда кўрсатилган сумманинг 2%идан ортиқ бўлмаган миқдорда белгиланади.

040-сатр фақат 2020 йил I чорагида тўлдирилади. 2020 йилнинг кейинги ҳисобот даврларида 040-сатрдаги қиймат такроран қайд этилади;

• 050-сатрда Ҳисоб-китобга 4-иллованинг 090-сатридаги қийматга тенг бўлган инвестицияларга йўналтириладиган маблағлар суммаси автоматик равишда кўрсатилади. 4-илова қандай тўлдирилиши куйироқда кўрсатилган.

050-сатр фақат 2020 йил I чорагида тўлдирилади. 2020 йилнинг кейинги ҳисобот даврларида 050-сатрдаги қиймат такроран қайд этилади;

• 060-сатрда солиқ солинадиган фойдани ўтган солиқ даврларида қўрилган, Ҳисоб-китобга 7-иллованинг 050-сатридаги қийматга тенг бўлган зарарлар суммасига камайтириш суммаси автоматик равишда кўрсатилади.

7-илова қандай тўлдирилиши куйироқда кўрсатилган;

• 071 – 076-сатрларда НХҲ тури, санаси, рақами, номи ва унинг бандини кўрсатган ҳолда фойда солиғи бўйича имтиёзлар суммасини кўрсатинг. Бунда фойда солиғини 2 баравар камайтирилган ставкада тўлаш тартибини қўллайдиган юридик шахслар имтиёзларнинг амал қилиш муддати туғагунча (26.12.2018 йилдаги ПҚ-4086-сон қарорнинг 4-б.) солиқ базасининг 50%ини кўрсатадилар.

Ушбу сатрлар тўлдирилган, 070-сатрда НХҲга мувофиқ имтиёзларнинг умумий суммаси 071–076-сатрлар йиғиндиси сифатида, 030-сатрда эса имтиёзларнинг умумий суммаси 040–070-сатрлар йиғиндиси сифатида автоматик равишда ҳисобланади.

5. 050-«Ноль даражали ставкани қўллайдиган солиқ тўловчиларнинг фойдаси» сатри ва 6-«Ноль даражали ставка қўлланиладиган солиқ солинадиган фойда» иловаси

Ҳисоб-китобнинг 050-сатри қиймати Ҳисоб-китобга 6-иллованинг 030-сатридаги қийматга тенг. Бинобарин, ушбу иловани тўлдириш керак.

Куйидаги солиқ тўловчилар фойда солигининг

ноль даражали ставкасини қўллашлари мумкин (СК 337-м.):

- 1) қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчилари ва балиқ хўжалиги корхоналари (СК 57-м.) – ўзи ишлаб чиқар-

ган қишлоқ ҳўжалиги маҳсулотини реализация қилишдан олинган фойда бўйича;

2) ижтимоий соҳада фаолиятни амалга оширувчи – башарти уларнинг ижтимоий фаолият турларидан олинган даромадлари текин олинган мол-мулк тарзидаги даромадлар ҳисобга олинган ҳолда жами йиллик даромадининг камида 90%ини ташкил этса;

3) ҳўшимча манбалардан даромадлар олувчи бюджет ташкилотлари;

4) экспорт қилувчилар – товарларни (хизматларни) экспорт қилишдан олинган даромадлар жами даромадининг 15%идан ортиқни ташкил этса, товарларни (хизматларни) экспортга реализация қилишдан олинган фойда бўйича. Бунда экспортни тасдиқловчи ҳўжатлар мавжуд бўлганда ноль даражали ставка қўлланилади (СК 261-м.);

5) ягона иштирокчилари ногиронлиги бўлган шахсларнинг жамоат бирлашмалари бўлганлар. Бунда умумий ходимлар сонидан ногиронлиги бўлган шахслар камида 50%ни, ногиронлиги бўлган шахсларнинг МХТФ эса умумий МХТФнинг камида 50%ини ташкил этиши керак;

6) Халқ банки – фуқароларнинг шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисобварақларидаги маблағлардан фойдаланишдан олинган даромадлар бўйича.

6-илова қуйидаги кетма-кетликда тўлдирилади:

- 010-сатрнинг 3-устунида Ҳисоб-китобга 1-илованинг

010-сатридаги қийматга тенг бўлган жами даромад автоматик равишда кўрсатилади;

- 011–016-сатрларнинг 3-устунида ноль даражали ставка қўлланиладиган фаолият турлари бўйича даромадларни кўрсатинг.

011–016-сатрларнинг 4-устунида 010-сатрдаги жами даромаддаги ушбу даромад турининг фоизи автоматик равишда ҳисобланади. Бу келгусида мазкур фаолият тури бўйича фойда улушини аниқлаш учун зарур;

- 020-сатрда Ҳисоб-китобнинг 030-сатридаги қийматга тенг бўлган солиқ солинадиган фойда автоматик равишда кўрсатилади;

- 031–036-сатрларда ноль даражали ставка қўлланиладиган фаолият турлари бўйича солиқ солинадиган фойдани кўрсатинг. 031, 033, 035 ва 036-сатрлар даромадлар ва харажатларни ҳисобга олишнинг қўлланилаётган – бевосита ёки мутаносиб услуга мувофиқ тўлдирилади.

Ушбу сатрлар тўлдирилгач, 030-сатрда ноль даражали ставка қўлланиладиган солиқ солинадиган фойда 031–036-сатрлар йиғиндиси сифатида автоматик равишда ҳисобланади.

Илованинг 030-сатридаги қиймат кейинчалик Ҳисоб-китобнинг 050-«Ноль даражали ставкани қўлайдиган солиқ тўловчиларнинг фойдаси» сатрида автоматик равишда акс эттирилади ва Ҳисоб-китобнинг 060-сатрида солиқ базасини аниқлаш чоғида чегирилади.

6. Ҳисоб-китобнинг 060-«Солиқ базаси» сатри

040 ва 050-сатрлар тўлдирилгач, Ҳисоб-китобнинг 060-сатрида солиқ базасининг қиймати қуйидаги формула бўйича автоматик равишда ҳисобланади: 030-сатр – 040-сатр – 050-сатр.

7. Ҳисоб-китобнинг 070-«Фойда солигининг белгиланган ставкаси» ва 071-«Ногиронлиги бўлган шахсларнинг меҳнатидан фойдаланувчи юридик шахслар учун тузатиш киритилган солиқ ставкаси» сатрлари

Ҳисоб-китобнинг 070-сатрида ўзингизга мувофиқ келадиган фойда солиғи ставкасини кўрсатинг (СК 337-м.).

Ҳисоб-китобнинг 071-сатрида Ҳисоб-китобнинг талаб қисмида кўрсатилган ходимлар, шу жумладан ногиронлиги бўлган шахсларнинг ўртача йиллик сонидан келиб чиқиб ногиронлиги бўлган шахсларнинг меҳнатидан фойдаланувчи юридик шахслар учун фойда солигининг тузатиш киритилган ставкаси автоматик равишда ҳисобланади.

Ўзида ишловчиларнинг умумий ўртача йиллик сонининг 3%идан кўпроғи ногиронлиги бўлган шахсларни ташкил этадиган юридик шахслар учун солиқ ставкаси белгиланган нормадан (3%) ортиқча ишга жойлаштирилган ногиронлиги бўлган шахсларнинг ҳар бир фоизига солиқ ставкасининг 1%и ҳисобидан камайтирилади.

МИСОЛ. Ногиронлиги бўлган шахсларнинг меҳнатидан фойдаланувчи юридик шахс учун фойда солиғи ставкасини аниқлаш

Ишлаб чиқариш корхонаси ходимлари умумий ўртача йиллик сонининг 5%и ногиронлиги бўлган шахслар улушига тўғри келади, бу тегишли ҳўжатлар билан тасдиқланган. Ишлаб чиқариш корхонаси учун фойда солиғи ставкаси 15% этиб белгиланган. Тузатиш киритилган ставка 13%ни (15 – (5 – 3)) ташкил этади.

РЕКЛАМА

ORMA

**«СОЛИҚЛАР:
САВОЛЛАР ВА ЖАВОБЛАР»**

Ўзбек тилидаги қўлланмасини тақдим этамиз

Тошкент ш., Миробод тумани, Таллимаржон кўч., 1/1.

Тел. (71) 200-00-90. E-mail: office@norma.uz, web: www.norma.uz

8. 080-«Фойда солиғи суммаси» сатри

070 ва 071-сатрлар тўлдирилгач, Ҳисоб-китобнинг 080-сатрида фойда солиғи суммаси қуйидаги формулалар бўйича автоматик равишда ҳисобланади: 060-сатр х 070-сатр ёки 060-сатр х 071-сатр (ногиронлиги бўлган шахсларнинг меҳнатидан фойдаланувчи юридик шахслар учун).

9. 090-«Доимий муассаса сифатида ҳисобга қўйилгунга қадар тўлов манбаида ушлаб қолинган фойда солиғи суммаси» сатри

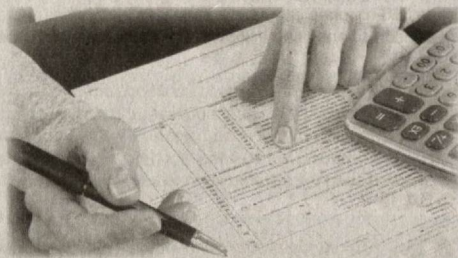
Ҳисоб-китобнинг 090-сатрини, солиқ органида доимий муассаса сифатида ҳисобга қўйилгунга қадар даромадларидан тўлов манбаида фойда солиғи ушлаб қолинган бўлса, фақат доимий муассасалар тўлдирадилар (СК 49, 50-боблари).

Солиқ агенти солиқни ушлаб қолганини тасдиқловчи ҳужжатлар мавжуд бўлганда ушлаб қолинган солиқ суммалари ҳисобга олинади.

10. 100-«Давр учун ҳисобланган бўнақ тўловлари» сатри

Ҳисоб-китобнинг 100-сатрини фойда солиғи бўйича бўнақ тўловларини тўлайдиган солиқ тўловчилар тўлдирадилар. Улар – жами даромади жорий солиқ давридан олдинги солиқ даври – календарь йил учун киритилган тузатишлар ҳисобга олинган ҳолда 5 млрд сўмдан ошадиган солиқ тўловчилар (СК 304-м.).

Ушбу сатрда жорий ҳисобот даври (чорак) учун ҳисобланган бўнақ тўловларининг умумий суммасини ортиб бормайдиган яқун билан кўрсатинг.

11. 110-«Бюджетга тўланиши лозим бўлган фойда солиғининг умумий суммаси» ва 111-«Алоҳида бўлинмалар жойлашган жойи бўйича (Алоҳида бўлинмага тўғри келадиган фойда солиғи суммаси ҳисоб-китобидан келиб чиққан ҳолда)» сатрлари

080 ва 090-сатрлар тўлдирилгач, Ҳисоб-китобнинг 110-сатрида бюджетга тўланиши лозим бўлган фойда солиғининг умумий суммаси қуйидаги формула бўйича автоматик равишда ҳисобланади: (080-сатр – 090-сатр – (Ҳисоб-китобга 9-илованинг 090-сатри + Ҳисоб-китобга 10-илованинг 060-сатри)).

Ҳисоб-китобнинг 111-сатрида алоҳида бўлинмалар

бўйича бюджетга тўланиши лозим бўлган фойда солиғи суммасини кўрсатинг. Ҳисоб-китобга алоҳида бўлинмага тўғри келадиган фойда солиғи суммаси ҳисоб-китобларининг нусхаларини илова қилинг.

Алоҳида бўлинмалар бўйича фойда солиғи ҳисоб-китобларини улар жойлашган жойдаги солиқ органларига тақдим этинг.

Эслатиб ўтамиз: ҳудудий жиҳатдан алоҳида бўлган, турган ери бўйича доимий иш жойлари жиҳозланган ҳар қандай бўлинма юридик шахснинг алоҳида бўлинмасидир (СК 32, 128-моддалари).

9 ва 10-иловалар қандай тўлдирилиши куйироқда кўрсатилган.

12. 4-«Инвестицияларга йўналтириладиган, ҳисобот (солиқ) давридаги солиқ солинадиган фойдани камайтирадиган маблағлар суммаси ҳисоб-китоби» иловаси

Ушбу иловани қуйидаги солиқ тўловчилар тўлдирадилар:

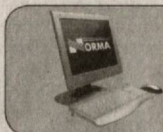
- 2020 йил бошига келиб ўтган солиқ даврларидаги инвестициялар учун қопланмаган маблағлар сальдосига эга бўлган;
- 2020 йил I чорагида маблағларни инвестицияларга

йўналтирган ва 2020 йил 1 апрелгача амал қиладиган имтиёзни қўллашга қарор қилган (УРҚ-599-сон Қонуннинг 4-банди).

4-илова қуйидаги кетма-кетликда тўлдирилади:

- солиқ солинадиган фойда 5 йил мобайнида – 30%дан кўп бўлмаган миқдорда камайтирилиши мум-

РЕКЛАМА

Ўзбекистон
Республикаси
қонунчилиги

www.norma.uz

III. ОДАТДАН ТАШҚАРИ ҲОЛАТЛАР

1-ВАЗИЯТ

Ўриндош ходим даромадларидан ЖШДС ҳисоб-китоби

Солиқ кодексининг 380-моддаси 1-қисмида назарда тутилган имтиёзга эга ўриндош ходимга январь ойида 800 000 сўм, февраль-апрель ойларида эса 850 000 сўмдан иш ҳақи тўланган.

□ Солиқ имтиёзини қўллаш солиқ тўловчининг асосий иш (хизмат, ўқиш) жойи бўйича, асосий иш жойи мавжуд бўлмаган тақдирда эса – яшаш жойидаги солиқ органлари томонидан жами йиллик даромад тўғрисидаги декларация асосида солиқни ҳисоблаб чиқариш чоғида амалга оширилади (Солиқ кодексининг 380-моддаси 5-қисми).

Январь-апрель ойлари учун солиқни ҳисоб-китоб қиламиз:

$3\ 350\ 000 \times 12\% = 402\ 000$ сўмга тенг.

Январь-март ойларида 300 000 сўм солиқ ушлаб қолинган. Апрель ойи учун солиқ суммаси 102 000 сўмга (402 000 – 300 000) тенг.

Январь-апрель ойлари учун ШЖБПҲга мажбурий бадаллар 3 350 сўмни ($3\ 350\ 000 \times 0,1\%$) ташкил этади.

Январь-март ойларида ШЖБПҲга ўтказиладиган ажратмалар 2 500 сўмни, апрель ойида эса 850 сўмни (3 350 – 2 500) ташкил этган.

Апрель ойи учун бюджетга 101 150 сўм (102 000 – 850) солиқ ўтказилади.

Солиқ ушланганидан кейин ходим 748 000 сўм (850 000 – 102 000) иш ҳақи олади.

2-ВАЗИЯТ

Юридик шахсга турар жойни ижарага берувчи ходимнинг даромадларидан ЖШДС ҳисоб-китоби

Ходимнинг меҳнатга ҳақ тўлаш тарзидаги даромади январь ойи учун 1 100 000 сўмни, февраль-апрель ойлари учун эса 1 200 000 сўмни ташкил этган. Ходим Тошкент шаҳрида эсойлашган, майдони 50 кв.м бўлган турар жой биносини 1 январдан бошлаб ижарага бериш тўғрисида иш берувчи билан шартнома тўзди ва ҳар ойда 1 500 000 сўм ижара ҳақи олди.

□ Жисмоний шахсларнинг турар жойни ижарага топширишдан оладиган даромадларига солиқ солиш ижара (ёллаш) шартномасида назарда тутилган тўловдан келиб чиқиб амалга оширилади, бироқ у турар жойни ижарага берадиган жисмоний шахслар учун белгиланган энг кам ижара ҳақи ставкаларидан ҳисоблаб чиқарилган миқдордан кам бўлмаслиги керак (9.12.2019 йилдаги УРҚ-589-сон Қонунга 12-илова).

□ Тошкент шаҳрида бир ойлик ижара тўловининг энг кам миқдори этиб 1 кв.м турар жой учун 12 000 сўм; Нукус ва вилоят бўйсунувидаги шаҳарларда – 7 500 сўм; бошқа аҳоли пунктларида – 3 500 сўм белгиланган.

□ ШЖБПҲга бадаллар иш берувчи ва ходим ўртасида тузилган меҳнат шартномаси ёки фуқаролик-ҳуқуқий тусдаги шартнома бўйича бажарилган ишлар учун олинган даромадлардан ҳисоблаб ёзилади. Ижара ҳақи тарзидаги даромадлар мулкий даромад бўлганлиги ва ишлар бажариш билан боғлиқ бўлмаганлиги боис, ундан ШЖБПҲга ажратмалар қилинмайди.

Ижара ҳақидан ЖШДС суммасини ҳисоблаймиз. Мазкур ҳолатда энг кам ижара ҳақи суммаси 600 000 сўмни ($12\ 000 \times 50$) ташкил этади, у ҳақиқатдаги ижара ҳақидан камлиги боис шартномада назарда тутилган суммадан солиқ ҳисобланади:

$1\ 500\ 000 \times 12\% = 180\ 000$ сўм.

Январь-апрель ойлари учун меҳнатга ҳақ тўлаш тарзидаги даромаддан солиқни ҳисоблаймиз:

$4\ 700\ 000 \times 12\% = 564\ 000$ сўм.

Январь-март ойларида 420 000 сўм солиқ ушлаб қолинган. Апрель ойи учун солиқ суммаси 144 000 сўмга (564 000 – 420 000) тенг.

ШЖБПҲга мажбурий бадаллар 4 700 сўмни ($4\ 700\ 000 \times 0,1\%$) ташкил этади.

Январь-март ойларида ШЖБПҲга ўтказиладиган ажратмалар 3 500 сўмни, апрель ойи учун 1 200 (4 700 – 3 500) ташкил этади.

Апрель ойи учун бюджетга 142 800 сўм солиқ (144 000 – 1 200) ўтказилади.

Солиқ ушлаб қолинганидан кейин ходимга 2 376 000 сўм иш ҳақи ($1\ 200\ 000 + 1\ 500\ 000 - 144\ 000 - 180\ 000$) тўланади.

Ҳисоб-китоб услубиятини экспертизимиз Муҳиддин ЗАЙНУДДИНОВ тайёрлади.

2020 ЙИЛНИНГ АПРЕЛЬ ОЙИ УЧУН ЖИСМОНИЙ ШАХСЛАР ДАРОМАДИДАН ОЛИНАДИГАН СОЛИҚ ВА МАЖБУРИЙ БАДАЛЛАР ҲИСОБ-КИТОБИ УСЛУБИЯТИ*

Апрель ойида иш соатлари сони:

5 кунлик (40 соатлик) иш ҳафтасида – 176;

6 кунлик (40 соатлик) иш ҳафтасида – 174;

36 соатлик иш ҳафтасида – 156.

Иш кунлари сони:

5 кунлик иш ҳафтасида – 22;

6 кунлик иш ҳафтасида – 26.

□ **Ўзбекистон Республикаси резиденти бўлган жисмоний шахсларнинг барча даромадларига (дивидендлар ва фоизлар кўринишидаги даромадлардан ташқари) 12%лик ставка бўйича солиқ солинади** (Солиқ кодексининг 381-моддаси).

□ **2019 йил 1 сентябрдан меҳнатга оид муносабатлар соҳасида қўллаш учун ЭКИХ ўрнига меҳнатга ҳақ тўлашнинг энг кам миқдори (МҲЭКМ) жорий этилди. Январь ойида МҲЭКМ 634 880 сўми (3.12.2019 йилдаги ЎРҚ-586-сон Қонуннинг 41-моддаси; 21.05.2019 йилдаги ПФ-5723-сон Фармоннинг 1-банди), 1 февралдан – 679 330 сўми (30.12.2019 йилдаги ПҚ-4555-сон қарорнинг 7-банди) ташкил этади.**

□ **2020 йилда фуқароларнинг ШЖБПҲга мажбурий ойлик бадаллари ставкаси ходимга ҳисобланган иш ҳақи (даромад) солиқ солинадиган суммасининг 0,1%ини ташкил этади** (26.12.2018 йилдаги ПҚ-4086-сон қарорнинг 5-банди).

□ **Ҳисоблаб чиқарилган ЖШДС суммаси жисмоний шахсларнинг шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисобсарақларига ўтказиладиган мажбурий ойлик бадаллар суммасига камайтирилади** (Солиқ кодексининг 385-моддаси 7-қисми).

I. АНЪАНАВИЙ ҲИСОБ-КИТОБ

Ходимга январь ойида 1 100 000 сўм, февраль-апрель ойларида эса – 1 170 000 сўмдан иш ҳақи тўланган. Январь-апрель ойларида жами даромади – 4 610 000 сўм (1 100 000 + 1 170 000 x 3).

Олинган даромадга 12%лик ставка бўйича солинадиган солиқ:

4 610 000 x 12% = 553 200 сўмга тенг.

Январь-март ойларида 412 800 сўм ушлаб қўлинган. Апрель ойи учун солиқ суммаси 140 400 сўмга (553 200 – 412 800) тенг.

Январь-апрель ойлари учун ШЖБПҲга мажбурий бадаллар суммаси 4 610 сўми (4 610 000 x 0,1%) ташкил қилади.

Январь-март ойлари учун ШЖБПҲга 3 440 сўм ўтказилган, апрель ойи учун ажратмалар 1 170 сўми (4 610 – 3 440) ташкил этади.

Апрель ойи учун бюджетга 139 230 сўм (140 400 – 1 170) ўтказилади.

ЖШДС ва мажбурий бадаллар ушланганидан кейин ходимга 1 029 600 сўм (1 170 000 – 140 400) тўланади.

*Жисмоний шахсларнинг даромадидан олинadиган солиқ ва бошқа мажбурий бадалларнинг ҳисоб-китоби услубияти январь ойи учун «СБХ»нинг 28.01.2020 йилдаги 4 (1328)-сонида, февраль ойи учун 25.02.2020 йилдаги 8 (1332)-сонида, март ойи учун 24.03.2020 йилдаги 12 (1336)-сонида чоп этилган.

II. ИМТИЁЗЛАРНИ ҲИСОБГА ОЛГАН ҲОЛДА

1-ВАЗИЯТ

Даромаддан МҲЭКМнинг 1,41 бараварига тенг сумма чиқариб ташланадиган имтиёз қўлланилган ҳолда ЖШДС ҳисоб-китоби

Солиқ кодексининг 380-моддасига мувофиқ имтиёзга эга бўлган ходимнинг январь ойидаги меҳнат ҳақи 1 800 000 сўми, февраль-апрель ойларида эса – 1 920 000 сўми ташкил қилди. Январь-апрель ойлари учун жами даромад – 7 560 000 сўм (1 800 000 + 1 920 000 x 3).

Солиқ кодексининг 380-моддаси 1-қисмига мувофиқ ушбу имтиёзга эга бўлган фуқароларнинг (масалан, 16 ёшдан ошмаган икки ва ундан ортиқ болалари бўлган ёлғиз оналар) жами даромадидан ҳар ойда МҲЭКМнинг 1,41 бараварига тенг сумма чиқариб ташланади.

Солиқ солинадиган даромадни ҳисоб-китоб қиламиз:

$7\,560\,000 - ((634\,880 \times 1,41) + (679\,330 \times 1,41) \times 3) = 3\,791\,253,3$ сўмга тенг.

Январь-апрель ойлари учун солиқни ҳисоблаб ёзамиз:

$3\,791\,253,3 \times 12\% = 454\,950,4$ сўм.

Январь-март ойларида 339 493,03 сўм солиқ ушлаб қолинган. Апрель ойи учун солиқ суммаси 115 457,37 сўмга (454 950,4 – 339 493,03) тенг.

Январь-апрель ойлари учун ШЖБПҲга мажбурий бадаллар 3 791,25 сўми (3 791 253,3 x 0,1%) ташкил қилади.

Январь-март ойларида ШЖБПҲга 2 829,11 сўм ўтказилган, апрель ойи учун ажратмалар 962,14 сўми (3 791,25 – 2 829,11) ташкил қилади.

Бюджетга 114 495,23 сўм (115 457,37 – 962,14) ЖШДС ўтказилади.

Ходим қўлига 1 804 542,63 сўм (1 920 000 – 115 457,37) иш ҳақи олади.

2-ВАЗИЯТ

Даромад имтиёз суммасидан кам бўлганда ЖШДС ҳисоб-китоби

Солиқ кодексининг 380-моддасига мувофиқ имтиёзга эга бўлган ходимнинг меҳнатида январь ойида 800 000 сўм, февраль-апрель ойларида эса – 850 000 сўмдан ҳақ тўланган. Январь-апрель ойлари учун жами даромад – 3 350 000 сўм.

Солиқ кодексининг 380-моддаси 1-қисмига мувофиқ ушбу имтиёзга эга бўлган фуқароларнинг (масалан, 16 ёшдан ошмаган икки ва ундан ортиқ болалари бўлган ёлғиз оналар) жами даромадидан ҳар ойда МҲЭКМнинг 1,41 бараварига тенг сумма чиқариб ташланади.

Январь-апрель ойлари учун солиқ солинадиган даромад миқдорини ҳисоблаймиз:

$((634\,880 \times 1,41) + (679\,330 \times 1,41) \times 3) = 3\,768\,746,7$ сўм.

Ходимнинг даромади (3 350 000 сўм) имтиёз суммасидан (3 768 746,7 сўм) кам бўлганлиги сабабли январь-апрель ойлари учун солиқ ҳисобланмайди.

Солиқ солинадиган даромад мавжуд бўлмаганлиги учун ШЖБПҲга мажбурий бадаллар тўланмайди.

Ходим қўлига 850 000 сўм иш ҳақи олади.

3-ВАЗИЯТ

Моддий ёрдам олинганда имтиёзни ҳисобга олган ҳолда ЖШДС ҳисоб-китоби

Ходимнинг меҳнатида январь ойи учун 1 400 000 сўм, февраль-апрель ойларида эса 1 500 000 сўмдан ҳақ тўланган. Январь ойида унга фарзандли бўлганлиги муносабати билан 2 800 000 сўм моддий ёрдам кўрсатилган.

Солиқ кодексининг 378-моддаси 1-бандига кўра бир йил давомида МҲЭКМнинг 4,22 бараваригача миқдорда бериладиган қуйидаги моддий ёрдам суммаларига: вафот этган ходимнинг оила аъзоларига ёки оила аъзоси вафот этганлиги муносабати билан ходимга бериладиган тўловлар; ходимга меҳнатда майиб бўлганлик, касб касаллиги ёхуд соғлиққа бошқача шикаст етганлиги билан боғлиқ тўловлар; бола туғилиши, ходим ёки унинг фарзандлари никоҳдан ўтиши муносабати билан бериладиган тўловлар; қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини бериш ёки уларни сотиб олиш учун маблағлар бериш тарзидаги тўловларга ЖШДС солинмайди.

Имтиёз миқдорини ҳисоблаймиз:

$(634\,880 \times 4,22) = 2\,679\,193,6$ сўм.

Солиқ солинадиган даромад 6 020 806,4 сўмга (1 400 000 + 2 800 000 – 2 679 193,6 + (1 500 000 x 3)) тенг.

Январь-апрель ойлари учун солиқни ҳисоблаб ёзамиз:

$6\,020\,806,4 \times 12\% = 722\,496,77$ сўм.

Январь-март ойларида 542 496,77 сўм солиқ ушлаб қолинган. Апрель ойида солиқ суммаси 180 000 сўми (722 496,77 – 542 496,77) ташкил этади.

ШЖБПҲга мажбурий бадаллар суммаси 6 020,81 сўми (6 020 806,4 x 0,1%) ташкил этади.
Январь-март ойларида ШЖБПҲга ажратмалар 4 520,81 сўми, апрель ойида 1 500 сўми (6 020,81 – 4 520,81) ташкил этади.
Апрель ойи учун бюджетга 178 500 сўм (180 000 – 1 500) ЖШДС ўтказилади.
Ходим 1 320 000 сўм (1 500 000 – 180 000) иш ҳақи олади.

4-ВАЗИЯТ

Қимматбаҳо совға олинганда имтиёзни ҳисобга олган ҳолда ЖШДС ҳисоб-китоби

Ходимнинг меҳнатига январь ойида 1 500 000 сўм, февраль-апрель ойларида эса 1 600 000 сўм иш ҳақи тўланган. Унга январь ойида 2 000 000 сўмлик машиий техника совға қилинди.

□ Солиқ кодексининг 378-моддаси 10-бандига кўра бир йил мобайнида юридик шахслардан МҲЭКМнинг 2,11 баравари миқдоригача бўлган суммада олинган совғаларнинг қийматиға солиқ солинмайди (634 880 x 2,11 = 1 339 596,8 сўм).

Солиқ солинадиган даромад 6 960 403,2 сўмга (1 500 000 + 2 000 000 – 1 339 596,8 + (1 600 000 x 3)) тенг.

Январь-апрель ойлари учун солиқни ҳисоблаб ёзамиз:

$6\,960\,403,2 \times 12\% = 835\,248,38$ сўм.

Январь-март ойларида 643 248,38 сўм солиқ ушлаб қолинган.

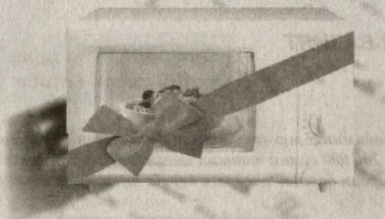
Апрель ойида солиқ суммаси 192 000 сўми (835 248,38 – 643 248,38) ташкил этади.

Январь-апрель ойлари учун ШЖБПҲга мажбурий бадаллар суммаси 6 960,4 сўмга (6 960 403,2 x 0,1%) тенг.

Январь-март ойларида ШЖБПҲга ўтказиладиган ажратмалар 5 360,4 сўми, апрель ойида 1 600 сўми (6 960,4 – 5 360,4) ташкил этди.

Апрель ойида бюджетга 190 400 сўм (192 000 – 1 600) ЖШДС ўтказилади.

Ходим кўлиға 1 408 000 сўм (1 600 000 – 192 000) иш ҳақи олади.

5-ВАЗИЯТ

Бир нечта имтиёзни ҳисобга олган ҳолда (ҳар ойда даромаддан МҲЭКМнинг 1,41 бараварига тенг суммани чегириш, моддий ёрдам ва қимматбаҳо совға олинганда) ЖШДС ҳисоб-китоби

Солиқ кодексининг 380-моддасига кўра имтиёзга ҳақли бўлган ходимға январь ойида 1 500 000 сўм, февраль-апрель ойларида эса 1 600 000 сўм иш ҳақи тўланган. Январь ойида унга никоҳдан ўтишни муносабати билан 3 000 000 сўм моддий ёрдам кўрсатилган ва 2 000 000 сўмлик қийматга эга совға топширилган.

Куйидагиларға мувофиқ:

□ Солиқ кодексининг 380-моддаси 1-қисмиға мувофиқ имтиёз олиш ҳуқуқиға эга бўлган ходимнинг солиқ солинадиган даромадидан ҳар ойда МҲЭКМнинг 1,41 бараварига тенг сумма ((634 880 x 1,41) + (679 330 x 1,41 x 3)) = 3 768 746,7 сўм) чиқариб ташланади;

□ Солиқ кодексининг 378-моддаси 1-бандига мувофиқ МҲЭКМнинг 4,22 бараваригача (634 880 x 4,22 = 2 679 193,6 сўм) миқдорда бериладиган моддий ёрдам суммасига ЖШДС солинмайди;

□ Солиқ кодексининг 378-моддаси 10-бандига кўра юридик шахслардан бир йил мобайнида МҲЭКМнинг 2,11 баравари (634 880 x 2,11 = 1 339 596,8 сўм) миқдоригача олинган совғаларнинг қийматиға ЖШДС солинмайди.

Солиқ солинадиган даромадни аниқлаймиз:

$6\,300\,000 - 3\,768\,746,7 + 3\,000\,000 - 2\,679\,193,6 + 2\,000\,000 - 1\,339\,596,8 = 3\,851\,3\,462,9$ сўм.

Январь-апрель ойлари учун солиқни ҳисоб-китоб қиламиз:

$3\,851\,346,9 \times 12\% = 462\,161,63$ сўм.

Январь-март ойларида 344 438,18 сўм солиқ ушлаб қолинган. Апрель ойида солиқ суммаси 77 057,37 сўми (462 161,63 – 344 438,18) ташкил этади.

ШЖБПҲга мажбурий бадаллар суммаси 3 512,46 сўми (3 512 462,9 x 0,1%) ташкил этади.

Январь-март ойларида ШЖБПҲга ўтказиладиган ажратмалар 2 870,32 сўми, апрель ойида 642,14 сўми (3 512,46 – 2 870,32) ташкил этади.

Бюджетга 76 415,23 сўм (77 057,37 – 642,14) солиқ ўтказилади.

Ходим кўлиға 1 522 942,63 сўм (1 600 000 – 77 057,37) олади.

Агарда мукофотлар, устамалар ёки бошқа рағбатлантириш тарзидаги тўловлар локал хужжатлар билан белгиланган бўлса, аниқлаб олиш зарур, тегишли локал хужжатларда ушбу тўловлар учун қандай шартлар ва кўрсаткичлар назарда тутилган. Масалан, МКнинг 153-моддаси 2-қисмига мувофиқ касаба уюшмаси кўмитаси ёки ходимларнинг бошқа вакиллик органи билан келишиб қабул қилинган мукофотлаш тўғрисидаги локал низомда бевосита махсулотларни реализация қилиш билан банд бўлган ходимларга сотиш режаси камида 90%га бажарилган тақдирда маошнинг 30%и миқдорда ойлик мукофот белгиланиши назарда тутилган. Агар ишлар (махсулот, хизматлар) ҳажмининг қисқарганлиги муносабати билан сотиш режаси бажарилмаса, ушбу мукофот ходимга тўланмайди.

Қачонки локал хужжатлар уларнинг тўланишини бўлинмалар ёки бутун корхонанинг аниқ кўрсаткичларга эришиши, фойданинг, рентабелликнинг мавжудлиги ва бошқалар билан боғласа, мукофотлар, устамалар ва бонуслар тўғрисидаги масала ҳам худди шу тарзда хал қилиниши керак. Агар белгиланган кўрсаткичларга эришилмаса, ходимларга тўловлар амалга оширилмайди.

Агар локал хужжатда мукофотлар (ҳар ойлик, ҳар чораклик ва х.к.) тегишли вақт даврида ишлаган барча ходимларга тўланиши назарда тутилган бўлса масалани хал қилиш кийинроқ кечади. Ёки агар ишлар (махсулот, хизматлар) ҳажмининг қисқариши туфайли корхонанинг молиявий аҳволи ёмонлашганда ҳам ходим локал хужжатга асосан у ёки бошқа рағбатлантириш тарзидаги тўловларни олиши учун зарур бўлган кўрсаткичлар ва шартларни бажарса, бундай тўловларни тўлашда кийинчилик юзага келиши мумкин.

Мазкур ҳолларда тегишли локал хужжатга у қандай тартибда қабул қилинган бўлса, шундай тартибда ўзгартиришлар киритиш лозим. Бундан ташқари, бундай ўзгартиришларга ходимларнинг розилигини олиш зарур. Агар меҳнат шартномасида мукофотлар, устамалар ёки бошқа рағбатлантириш тарзидаги тўловларнинг миқдори айтиб ўтилган бўлса, меҳнат шартномасига қўшимча келишув тузиш зарур.

Кўпинча меҳнат шартномаларида фақат ходимнинг маошининг ёки тариф ставкасининг миқдори кўрсатилади ва ходимга мукофотлар ва устамалар иш берувчи томонидан касаба уюшма кўмитаси ёки ходимларнинг бошқа вакиллик органи билан келишилган ҳолда тасдиқланган локал хужжатга (мукофотлаш тўғрисида, меҳнатга ҳақ тўлаш тўғрисида низом ва б.) мувофиқ тўланиши айтиб ўтилади.

Амалиётда кўп иш берувчилар хато равишда тегишли локал хужжатга ўзгартириш киритиш ва уни

ходимларнинг вакиллик органи билан келишиш етарли, ходимнинг розилигини олишнинг зарурати йўқ деб ҳисоблашади. Бироқ бу хато фикр.

Меҳнат шартномасини тузиш чоғида тарафлар ҳам тўлаш тўғрисидаги шартларни бошқа хужжатларга ҳавола келтириш йўли билан келишиб олганликларига қарамай, бундай шартлар меҳнат шартномасининг шартлари бўлиб қолаверади.

МКнинг 213-моддаси 1-қисмига асосан иш берувчи меҳнат шартномасини тузишда ва бошқа ишга ўтказишда ходимни меҳнат шартлари тўғрисида хабардор қилиши керак. Шу жумладан ходимни мазкур ташкилотдаги мукофотлаш тизими билан таништириши лозим.

Меҳнат шартномасини имзолаган ҳолда ходим ўзи таништирилган ходимлар учун мукофотларни белгилловчи айнан ушбу локал хужжат унга нисбатан қўлланилишига ўз розилигини билдиради. Агар ушбу хужжатга мукофотлар миқдорига таъсир кўрсатадиган ўзгартиришлар киритилса, ходимни тегишли локал хужжат билан таништириб, унинг розилигини олиш зарур.

Модомики, меҳнат шартномасида келишиб олингандек, мукофотлар, устамалар ва бошқа рағбатлантириш тарзидаги тўловлар, илгаригидек, ходимга иш берувчи томонидан касаба уюшма кўмитаси ёки ходимларнинг бошқа вакиллик органи билан келишилган ҳолда тасдиқланган локал хужжатга (мукофотлаш тўғрисида, меҳнатга ҳақ тўлаш тўғрисида низомга ва б.) мувофиқ тўлашда давом этилар экан, мазкур ҳолатда қўшимча келишув тузиш зарурати йўқ. Ходим тегишли локал хужжат билан танишган ҳолда унга мукофотлар ёки бошқа рағбатлантириш тарзидаги тўловлар ушбу хужжатга мувофиқ амалга оширилишига ўз розилигини билдирган аризани бериши етарли.

– Компенсация тўловларига нисбатан қандай йўл тутиш лозим?

– Компенсация тўловлари – бу ходимларга ўз меҳнат вазифаларини бажариши билан боғлиқ харажатларни қоплаш мақсадида белгиланган пул тўловлари. Бундай тўловларни тайинлаш ходим меҳнат шартномасида келишилган ишни бажариши билан боғлиқ ҳақиқатда амалга оширадиган харажатларни қоплашдан иборат.

Масалан, масофадан ишлашга ўтишда ходимга иш жойига бориш ва уйга қайтиш учун йўлқира хақи харажатлари компенсация қилиниши керак эмас. Бироқ, агар ўз меҳнат вазифаларини бажариш учун шахсий ускуналари, техник воситалари, алоқа воситалари ва Интернет тармоқидан фойдаланса, у харажатларни қоплаш ҳуқуқига эга бўлади.

КАРАНТИН ДАВРИДА ИШ ҲАҚИНИ ҚАНДАЙ КАМАЙТИРИШ МУМКИН

Иш ҳақи билан боғлиқ масала – ҳозирги вақтда ҳам иш берувчи, ҳам ходимлар учун энг оғриқли масалалардан бири. Форс-мажор, ёмон молиявий аҳвол ва ҳисобварақда пуллар мавжуд эмаслиги сабабли иш берувчи ташаббусига кўра иш ҳақини камайтириш имконияти ҳақида buxgalter.uz га юридик фанлари номзоди, Меҳнат кодекси муаллифларидан бири Михаил ГАСАНОВ сўзлаб берди.

– *Меҳнат шартлари, шу жумладан унга ҳақ тўлаш миқдори ҳам улар қандай тартибда ўрнатилган бўлса, шундай ўзгартирилади. Бунда меҳнат тўғрисидаги шартномалар шартлари, агар қонунда бошқача назарда тутилмаган бўлса, бир томонлама тартибда ўзгартирилиши мумкин эмас.*

Меҳнатга ҳақ тўлаш миқдори меҳнат шартномасининг зарур шarti эканлиги боис, умумий қоидага кўра, иш берувчи томонидан ходимнинг розилигисиз ўзгартирилиши мумкин эмас. Ушбу қоидадан истисно МКнинг 89-моддасида назарда тутилган. Фақат ушбу моддада кўрсатиб ўтилган ҳолатлар мавжуд бўлган тақдирда иш берувчи меҳнатга ҳақ тўлаш миқдорини бир томонлама тартибда ўзгартиришга ҳақли.

Иш берувчи ходимнинг розилигисиз меҳнат шартларини ўзгартиришга фақат технологиядаги, ишлаб чиқариш ва меҳнатни ташкил этишдаги ўзгаришлар, ишлар (маҳсулот, хизматлар) ҳажмининг кискарганлиги, башарти бундай ўзгаришлар ходимлар сони ёки ишлар хусусиятининг ўзгаришига олиб келиши олдиндан аниқ бўлган ҳоллардагина ҳақдир.

– *Барча бошиқа ҳолларда, жумладан форс-мажор ёки корхонанинг ҳисобварақида пуллар мавжуд бўлмаганда ходимнинг розилигини олишга тўғри келадими?*

– Ҳа. Иш берувчи меҳнатга ҳақ тўлашнинг илгариги даражасини сақлаб қолиш имконини бермайдиган сабабларни тушунтириши лозим. Агар иш берувчи бу вақтинчалик хусусиятга эгалиги ва муайян вақт ўтгандан кейин меҳнатга ҳақ тўлаш илгариги даражага қайтишини тушунтирса, кўп ҳолларда ходимлар бундай чорага кўнишади.

Агар иш берувчи ходимларни ишонтира олса, улар билан меҳнат шартномасига қўшимча келишувлар тузилади. Қўшимча келишувда куйидагиларни кўрсатиш зарур:

- ходимнинг меҳнатига ҳақ тўлаш миқдори;
- у белгиланган сана;
- иш берувчининг ушбу муддат ўтгандан кейин ходимлар учун меҳнатга ҳақ тўлашнинг илгариги миқдорини ўрнатиш юзасидан мажбурияти.

1. Кўшимча келишувнинг шартлари ходимнинг ҳолатини қонунчиликда белгиланганлигига нисбатан ёмонлаштиришига йўл қўйиб бўлмайди. Демак, унга куйидаги шартлар киритилиши мумкин эмас:

- иш вақтининг ойлик нормасини ишлаб берган ва меҳнат шартномаси билан белгиланган меҳнат вазифасини бажарган ходимга қонунчилик билан белгиланган меҳнатга ҳақ тўлашнинг энг кам миқдоридан паст ойлик меҳнатга ҳақ тўлаш миқдорини белгилаш тўғрисида;

- тунги вақтдаги иш учун бир ярим баравар миқдордан, дам олиш ёки байрам кунлари, шунингдек иш вақтидан ташқари ишлар учун икки хисса миқдордан кам ҳақ тўлаш тўғрисида;

- бюджет соҳаси ходимларига мансаб маошларини (тариф ставкаларини) қонунчилик билан белгиланган миқдорларга (тегишли тариф сеткасига) нисбатан камайтириш;

- ходим томонидан қонун ҳужжатлари билан қафолатланган кўшимча ҳақ, устама, компенсация тўловларини олишнинг рад этилиши ёки уларнинг миқдорини қонунчилик билан белгиланган миқдорга нисбатан камайтириш тўғрисида.

Агар кўрсатилган ёки уларга ўхшаш шартлар барибир кўшимча келишувга киритилган бўлса, ходим уни имзолаганига қарамай, бундай шартлар МКнинг 5-моддасига мувофиқ ҳақиқий эмас деб топилади, юридик кучга эга бўлмайди.

2. Кўшимча келишув шартлари ходимлар аҳолини қорхонанинг локал ҳужжатларида назарда тутилганга қараганда ёмонлаштирилмаслиги керак.

Масалан, қорхонада касаба уюшма кўмитаси (ходимларнинг бошқа вакиллик органи) билан келишилган ҳолда меҳнатга ҳақ тўлаш тўғрисида, мукофотлаш тўғрисида, йил учун иш якунлари бўйича мукофотлаш тўғрисида ва бошқалар тўғрисида низомлар тасдиқланган. Кўшимча келишувга ходимнинг аҳолини бундай локал ҳужжатларга қараганда ёмонлаштирадиган шартлар киритилиши мумкин эмас.

Меҳнатга ҳақ тўлаш миқдорини вақтинча камайтириш учун, иш берувчи:

- касаба уюшма кўмитаси (ходимларнинг бошқа вакиллик органи) билан келишилган ҳолда локал ҳужжатларга меҳнатга ҳақ тўлаш (мукофотлар, бошқа тўловлар) миқдори, у ўрнатиладиган сана, у қўлландиган муддат ва иш берувчининг ушбу муддат ўтгандан кейин ходимлар учун меҳнатга ҳақ тўлашнинг илгариги миқдорини ўрнатиш юзасидан мажбуриятини кўрсатган ҳолда ўзгартиришларни тасдиқлаши;

- ходимларнинг розилигини олган ҳолда улар билан меҳнат шартномаларига кўшимча келишувлар тузиши лозим.

3. Меҳнат соҳасида камситишнинг тақиқланиши (МК 6-м.) ва тенг аҳамиятли меҳнатга тенг (16.12.1996 йилдаги Халқаро ҳужжатнинг 7-м.) ҳақ тўлаш тамойилларига риоя қилиш лозим.

МКнинг 6-моддасида кўрсатилган жинси, ёши, этники, бошқа камситувчи асосларга боғлиқ ҳолда, шунингдек уларнинг ишчанлик қобилиятларига ва улар меҳнатининг натижаларига алоқадор бўлмаган бошқа жиҳатларига қараб иш ҳақини ошириш ҳам, камайтириш ҳам мумкин эмас.

Бинобарин, битта ходимга нисбатан шундай ишчанлик қобилиятларига, иш стажига ва бир хил меҳнатининг натижаларига (ҳажми ва сифати бўйича) эга бўлган бошқа ходимга қараганда меҳнатга ҳақ тўлаш миқдорини камайтириш мумкин эмас.

– Агар қорхонада карантин туфайли ишлаб чиқариш ҳажмлари қисқарган бўлса, бу ходим билан меҳнатга ҳақ тўлашни камайтиришни келишмаслик учун сабаб бўладими?

– Ҳа, ходимлар сонининг қисқаришига олиб келиши мумкин бўлган ишлар (маҳсулот, хизматлар) ҳажмининг қисқарганлиги МКнинг 89-моддасига биноан иш берувчига ходимлар меҳнатига ҳақ тўлаш миқдорини ўзгартиришга имкон берадиган сабаблардан биридир. Бу ҳолда ишдан бўшатишларнинг олдини олиш учун меҳнатга ҳақ тўлаш миқдори камайтиради.

Шу билан бир вақтда МК билан белгиланган бундай ўзгартиришлар тартибига қатъий риоя қилиш ва ходимларга қонун ҳужжатларида назарда тутилган қафолатларни тақдим этиш жуда муҳим ҳисобланади.

МКнинг 89-моддасига асосан ходим билан келишмаган ҳолда меҳнат шартларини ўзгартириш чоғида, иш берувчи:

• меҳнат шартларидаги бўлажак ўзгаришлар ҳақида ходимни камидан 2 ой олдин ёзма равишда огоҳлантириб тилхат олиши;

• огоҳлантиришнинг бутун муддати мобайнида илгариги меҳнат шартларини, жумладан меҳнатга ҳақ тўлаш шартларини сақлаб қолиши шарт. Кўрсатилган муддатни қисқартиришга фақат ходимнинг розилиги билан йўл қўйилади;

• айрим тоифадаги ходимлар (ногиронлар, 14 ёшга тўлмаган боласи ва ногирон боласи бор, ёлғиз ота, ёлғиз она, пенсия олди ёшидаги шахслар ва юқори ижтимоий ҳимояга муҳтож бошқа шахслар) учун меҳнат шартларини ўзгартириш хусусида корхонадаги ходимларнинг вакиллик органлари билан олдиндан маслаҳатлашиб олиши;

• ходимларнинг анча тоифаси учун меҳнат шартлари ноқулай ўзгартирилганда маҳаллий меҳнат органига бундай ўзгартиришлар сабаблари тўғрисида ахборот тақдим этиши;

• ходим томонидан меҳнат шартлари ўзгартирилиши устидан шикоят берилган ҳолатда илгариги шартларни сақлаб қолиш имконсизлигини исботлаши шарт. Айтилик, агар меҳнатга ҳақ тўлаш миқдори ўзгаришига ишлар (маҳсулот, хизматлар) ҳажмининг қисқарганлиги сабаб бўлса, иш берувчи, биринчидан, ҳақиқатан шундай қисқариш бўлганлигини; иккинчидан, меҳнатга ҳақ тўлашнинг илгариги шартларини сақлаб қолиш ходимлар сонини қисқартиришга олиб келган бўлиши мумкинлигини исботлаши даркор. Агар иш берувчи ишонарли далилларни келтира олмаса, суд уни ходимлар меҳнатига ҳақ тўлашнинг илгариги шартларини тиклашга мажбур қилади (МК 89-м.).

– Агар огоҳлантирилган кундан 2 ой ўтгандан кейин ходим меҳнатга ҳақ тўлашнинг янги шартларида ишлашни рад этса, қандай йўл тутилади?

– Ходим меҳнатга ҳақ тўлашнинг янги шартларида ишлашни рад этишга ҳақли. Бундай рад этишга у томондан меҳнат интизомини (ОСПнинг 17.04.1998 йилдаги 12-сонли қарорининг 13-банди) бузиш сифатида қаралмаслиги керак. Бинобарин, иш берувчи янги шартларда ишлашни рад этаётган ходимга нисбатан интизомий жазо қўллашга ҳақли эмас.

Шу билан бирга, шуни билиш жоизки, бундай ходим билан меҳнат шартномаси МКнинг 89-моддаси 4-бандига асосан – янги меҳнат шартлари асосида ишлашни давом эттиришни рад этганлиги сабабли бекор қилиниши мумкин. Бу ҳолда меҳнат шартномаси янги меҳнат шартлари ўрнатилиши муносабати билан эмас, балки ходимнинг ушбу шартларда ишлашни рад этиши сабабли бекор қилинади.

Мазкур асосга кўра меҳнат шартномасининг бекор

қилинишига меҳнат муносабатларини иш берувчи ташаббусига кўра бекор қилиш сифатида қаралмайди. Шу боис буни касаба уюшма кўмитаси ёки ходимларнинг бошқа вакиллик органи билан келишмаган ҳолда амалга оширса бўлади.

Меҳнат шартномасини МКнинг 89-моддаси 4-бандига асосан бекор қилиш чоғида ходимга олинмайдиган иш ҳақи ва фойдаланилмаган меҳнат таътилидан ташқари, унинг ўрғача ойлик иш ҳақи миқдоридан ишдан бўшатилиш нафақаси тўланади. Бундан ташқари, иш берувчи МКнинг 67-моддасида назарда тутилган моддий қўллаб-қувватлашнинг қўшимча кафолатларини тақдим этиши шарт:

• иш кидириш даврида меҳнат шартномаси бекор қилинган кундан бошлаб иккинчи ой учун ходимнинг ўрғача ойлик иш ҳақини сақлаб қолиши;

• агар ходим шу даврда ишга жойлаштирилмаса, маҳаллий меҳнат органи берган маълумотномага биноан учинчи ой учун ҳам сақлаб қолиши.

– Агар иш берувчи 2 ой кута олмаса, нима қилиш лозим?

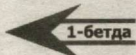
– Битта йўли бор: ходимларга, аввал айтганимдек, юзага келган вазиятни ҳамда меҳнатга ҳақ тўлаш миқдорини камайтириш вақтинчалик хусусиятга эга эканлигини тушунтириш ва уларнинг розилигини олиш зарур. Шунингдек, меҳнатга ҳақ тўлашни тартибга солувчи локал ҳужжатларга улар қандай тартибда қабул қилинган бўлса, шундай тартибда ўзгартиришлар киритиш лозим.

– Мукофотлар ва устамаларни бекор қилиш мумкинми?

– Ҳаммаси қандай мукофотлар ва устамалар хусусида гап бораётганлигига боғлиқ. Агар бу тўловлар қонунчиликда (масалан, Вазирлар Маҳкамаси қароридан) назарда тутилган бўлса, иш берувчи уларни бекор қилишга ҳам, уларнинг миқдорини камайитиришга ҳам ҳақли эмас. Таъкидлаб ўтилганидек, меҳнат шартлари қандай тартибда ўрнатилган бўлса, шундай тартибда ўзгартирилади.

БОЖХОНА ИМТИЁЗЛАРИ ИҚТИСОДИЙ БАРҚАРОРЛИККА ХИЗМАТ ҚИЛАДИ

Ун, ўсимлик ёғи, гўшт ва сут маҳсулотлари, шакар, гигиеник воситалар каби асосий истеъмол товарларини импорт қилишдаги бу каби имтиёزلарни коронавирусга қарши кучайтирилган тартиб даврида давлат раҳбари томонидан қўйилган олға қадам ёнги мураккаб вазиятда кўрсатилган жасорат деб изохлаш мумкин.

Нега? Сабаби, агар аҳамият берилса, 2020 йил I чораги давомида айни шу товарларни республикамизга импорт қилиш даврида давлат бюджетига 53,4 млрд сўмлик божхона тўловлари ундирилган. Энди эса бу маблағлар тадбиркорнинг ихтиёрида қолади, маҳсулотнинг бозор нархи арзонлашиб, пировардида бу халқимиз манфаатига хизмат қилади.

Масалан, божхона тўловларидан озод этилган товарлар рўйхатидан кунгабоқар ёғи ҳам ўрин олган бўлиб, 2020 йилнинг I чорагида республикамизга салкам 56 минг тонна шу турдаги маҳсулот импорт қилинган.

Бу каби мулоҳазаларни шакар милидида ҳам давом эттириш мумкин. Йилнинг дастлабки чорагида давлат божхона хизмати органлари мамлакатимизга четдан келтирилган 23 минг тонна шакарнинг божхона назорати ва расмийлаштирувини амалга оширди. Таҳлил гигиеник воситалар хусусида олиб борилса, тегишли даврда республикамизга 3 500 тонна гигиеник воситалар, хусусан болалар тагликлари импорт қилинган бўлиб, бу жараёнда 10,6 млрд сўм божхона тўловлари ундирилган.

Дастурхонимизни нонсиз тасаввур қила олмаслигимиздан келиб чиқилса, ун – кундалик рационимизда нечоғлик муҳим ўрин тутувчи маҳсулот эканлиги ойдинлашади. Жорий йилнинг I чорагида божхонада 85 минг тонна ун импортга расмийлаштирилган.

Фармон қабул қилингандан эътиборан, яъни 3 апрелдан 17 апрелга қадар ушбу ҳужжат билан божхона тўловларидан озод этилган 20 турдаги маҳсулотлардан республикамизга салкам 22,2 млн АҚШ доллари қийматида 32,7 минг тоннаси импорт қилинди.

Давлат божхона кўмитаси томонидан божхона чегараси орқали ўтказилаётган зарур озик-овқат маҳсулотлари ва дори воситалари, тиббий буюмлар «яшил» йўлак тизимида соддалаштирилган тартибда божхона расмийлаштирувдан ўтказилмоқда.

Хусан ТАНГРИЕВ,
Давлат божхона кўмитаси
Ахборот хизмати
бош инспектори.

КОНУНБУЗАРЛИКЛАР ФОШ ЭТИЛДИ

«ГИЁҲФУРУШ»НИНГ ТАЛВАСАСИ

Божхоначилар гиёҳвандлик моддаларининг ноқонуний айланмасига қарши тизимли равишда кураш олиб боришмоқда.

Тошкент шаҳар божхона бошқармаси Контрабанда ва божхона қонунчилиги бузилишига қарши курашиш бўлими ходимлари Давлат хавфсизлик хизмати ходимлари билан ҳамкорликда пойтахтимизнинг Сирғали туманида тезкор тадбир ўтказишди.

Тадбир давомида мазкур туманда истикомат қилувчи К.З. «Опий» гиёҳвандлик воситасини яширинча соғатган вақтида ашёвий далиллар билан қўлга олинди. Шундан сўнг, «гиёҳфуруш»нинг яшаш хонадони белгиланган тартибда ва ҳолислар иштирокида кўздан кечирилганда бу ерда ҳам наркотик ва бошқа кучли таъсир қилувчи моддалар ноқонуний равишда сақланаётгани маълум бўлди.

Тезкор тадбир давомида А.Б.дан ҳам жами 3,95 грамм «Опий» гиёҳвандлик воситаси ҳамда таркибда гиёҳвандлик моддалари бўлган 89 дона «Грамадол» таблеткалари, 3 дона «Прегабалин» капсулалари, 1 дона «Тропикамид» дори воситаси олиб қўйилди.

Мазкур ҳолатлар юзасидан божхона органлари томонидан жиноят иши кўзгатилди.

Тошкент шаҳар божхона бошқармаси Ахборот хизмати.

ДАВР НАФАСИ

Коронавирус пандемияси шароитида республикамизда жорий қилинган чекловлар автомобиль, авиа, темир йўл, дарё транспортларида юк ташиш билан шуғулланувчи шахслар, уларнинг транспорт воситалари ва ташилаётган ташқи савдо юкларига тааллуқли эмаслиги белгиланган.

ТАДБИРКОРГА КЎМАК БЎЛИБ...

Божхона хизмати карантин шароитларига мослашиб фаолият кўрсатмоқда

Шу боисдан мамлакатимиз бўйлаб товарлар айланмаси, ташқи савдо юкларининг экспорт-импорти тўхтовсиз давом этмоқда. Бу жараёнда давлат божхона хизмати органлари ташқи иқтисодий фаолият иштирокчиларининг яқин кўмакчисига айланган.

Маълумки, товарларни божхона кўригидан ўтказишга зарурат туғилганда бу жараёнда тадбиркор ёки декларацияловчи шахснинг иштироки талаб этилади. Карантин даврида автомобиллардан фойдаланишга чекловлар киритилгани сабабли эндиликда божхона ходимларининг ўзлари хизмат автомашиналарида тадбиркорни кўрик ўтказиладиган жойга олиб келиб, сўнгра яна манзилга элтиб қўйган ҳолда ёки аксинча, божхона ходимлари бевосита тадбиркорнинг манзилига келиб, четдан экспортга ортилаётган товарларнинг божхона тартиб-таомилларини бевосита жойида ўтказган ҳолда божхона расмийлаштирувларини амалга оширишмоқда.

Тошкент вилояти божхона бошқармасининг биргина «Келес» ТИФ божхона постида 15 мартдан 17 апрелга қадар 5,1 млн АҚШ доллари қийматидаги 8 853 тоннадан ортиқ кишлоқ хўжалиги маҳсулотлари экспортга расмийлаштирилган. Бунда товарлар экспортга доир барча божхона тартиб-таомиллари ўтказилиб, юк ортилган автотранспорт воситалари тегишли тартибда пломбланади. Сўнгра улар белгиланган тартибда божхона органлари томонидан кузатувга олиниб, манзил чегара-божхона постига тезкорлик билан етказилади.

Ақсарият юк автотранспорт воситалари «Навий» чегара-божхона постига қадар кузатиб қўйилмоқда. Бу ерда юкларни чегара божхона постлари орқали тезкорлик билан ўтказиш учун барча имкониятлар ишга солинган.

Карантин чоралари қўлланилган дастлабки кунлардан хозирга қадар, яъни жорий йилнинг 16 мартдан 17 апрели оралиғида «Навий» чегара-божхона пости орқали 4 115 та юк автотранспорт воситалари ҳаракатланди.

Бугун халқимиз бутун дунё аҳолиси сингари синовли кунларни бошдан кечирмоқда. Ана шундай мураккаб паллада давлат божхона хизмати органлари тадбиркорлар қорига камарбаста бўлишда давом этаётгани давр тақозосидир.

Хуршид САМАНДАРОВ,
Тошкент вилояти
божхона бошқармаси
катта инспектори.

ФОЙДАЛИ АХБОРОТ

2020 йил 31 декабрдагача		Ўзбекистон Республикаси ҳудудига олиб киришда ушбу товарларга Божхона божига ва акциз солиғининг ноль ставкалари қўлланилади	
Парранда гўшти	Бугдой уни	Тиббий вақтаси, дон, бинг ва бошқалар	Тиббий резина ва иш қўлқоплари
Балиқ	Кунгабоқар ёғи	Гиш гигиеник воситалари	Салфеткалар, қоғаз хона қоғози
Сут ва тухум	Шакар	Совун, суюқ совун	Нотиқима матолар
Пила, саринчак, сезил, шилтон, боднинг ва бошқалар	Ярим тайёр оқитлар (сезил, шилтон ва бошқалар)	Шамплар	Сунъий нафас олдириш аппаратлари
Дунқакки маҳсулотлар (мад. а. қўлқоп) ва бошқалар	Ҳамиртуруш	Гўгурт	Боллар дағиллари, абалар, тизинчи, юккалар

ДОЛЗАРЪ МАВЗУ

КАРАНТИН ПАЙТИДА ВАҚТИНЧА ОЛИБ КИРИШ

Коронавирус инфекциясининг тарқалиши олдини олиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Давлат чегараларининг барча ўтказиш пунктлари орқали енгил автотранспортнинг ҳаракатла- ниши тўхтатилди. Шу муносабат билан тахририятимизга шахсий автомобилларини вақтинча олиб кириш режимига расмийлаштирган ва уларнинг муддати яқин вақтда тугайдиган хори- жий фуқаролардан мурожаатлар келиб тушмоқда. Бу саволларга жавоб беришни сўраб махсус мухбиримиз Божхона маъмуриятчилигининг илғор ва инновацион усулларини жорий этиш бошқармаси бошлиғи Фарҳод ОЛИМЖОНОВга мурожаат қилди.

❓ *Мен Россия фуқаросиман, вақтинча олиб киришни бекор қилиш учун машинамни Қозо- гистонга нейтрал полосага олиб чиққаним тақдирда ҳам у ердан чиқиб кета олмайман, сабаби Қозогистон ҳудудига фақат ўз фуқароларини киритмоқда. Олиб кириш муддати апрелда тугайди. Бу вазиятда қандай йўл туйай?*

дан олиб ўтилаётган автотранспорт воситаларини божхона расмийлаштирувдан ўтказиш тартиби тўғрисида низомда (АВ томонидан 19.11.2010 йилда 2156-сон билан рўйхатдан ўтказилган) – транспорт воситаларини нотижорат мақсадларда (шахсий фойдаланиш учун) божхона ҳудудига божхона тўловлари тўлашдан озод этилган ҳолда вақтинча олиб кириш фақат чет эллик жисмоний шахслар учун назарда тутилган. Бунда транспорт воситаси чет давлат ҳудудига рўйхатдан ўтказил- ган бўлиши керак (БКнинг 158–159-моддалари).

❓ *Ўз машинамда апрель ойининг охирида чиқиб кетишим керак эди, шунинг учун вақтинча олиб кириш 1 майга қадар расмийлаштирилган. Ўзбекистонлик интернет-каналларнинг хабар беришича, юртингизга муайян муддатга визасиз кириш ҳуқуқига эга бўлган мамла- катларнинг фуқароларига истисно тариқасида мамлакатингиздан 2020 йилнинг 5 майига қадар чиқиб кетиш рухсати берилган, мен айнан Россияданман. Вақтинча олиб кириш муддати менинг айбимсиз кечиктирилган тақдирда мен қандай йўл ту- тишим керак?*

Автомашинани шахсий фойдаланиш учун олиб кираётганда божхона органи мамлакатимизнинг норезидентига чиқиб чегара божхона постида ҳайдовчи тақдим этган паспорт ва транспорт во- ситасининг рўйхатдан ўтганлигини тасдиқловчи гувоҳнома (техник паспорт) асосида «кайти- риб олиб чиқиб тўғрисидаги мажбуриятнома»ни расмийлаштиради. Вақтинча олиб кириш мудда- ти бир календарь йил мобайнида жами 90 кален- дарь кундан ошмаслиги лозим.

❓ *Вақтинча олиб кириш муддати март ойининг охирида тугаган. Вазиятлар кескин ўзгарди. Ўзбекистонда туриб қолдим. Танишларим бу муддатни узайтириганим тақдирда ҳам ярим йил оралиғида чиқиб кетишим ва олиб чиқиш учун декларацияни расмийлаштиришим, шун- да ҳам эсарима тўлаб қутулиб қолишим мумкинлигини айтишмоқда. Лекин амалиётда бу қандай юз беради, ҳеч ким айтолмаяпти, иш бу қадар жиддийлашишини ҳам истамас эдим...*

Бир йил давомида божхона бошлари ва солиқ- лардан тўлиқ озод этилган муддат ўтгандан сўнг хорижий автотранспорт воситасини Ўзбекистон Республикасида бўлишига қайтариб олиб чиқиб кетиш муддати ўтган ҳар бир кун учун двигатель ҳажмининг ҳар куб сантиметрдан – 1 АҚШ цен- ти миқдорига йиғимни тўлаш шарти билан йўл қўйилади. Мазкур йиғим:

❓ *Ўзим Ўзбекистонда ишлайман. Вақтинча олиб кириш 4 майгача расмийлаштирилган, мамлакатингизда бўлиш муддатини узайтириш учун апрель ойида ўзбекистонлик божхо- начиларга мурожаат қилмоқчи эдим. Ҳозир карантин узокроқ давом этишидан хавотир- дамман. Божхонага қўнғироқ қилган эдим, вақтинча олиб кириш муддатлари узайтирилишини айтишди. Лекин бундай қонунни ҳали қўрганам йўқ. Балки олиб чиқиш муддатини узайтириш ҳолатида ўзига хос эҳтиёт чораси сифатида уларга электрон хат ёзиб қўлаймикин?*

- ё республикага киришда чегара божхона постида тўланади – яъни шахс Ўзбекистонда 90 кундан ортиқ бўлишини дарҳол маълум қи- лиши мумкин;

❓ *Март ойининг охирида учиб кетиб, машинани бу ерда қолдириш имкониятим бор эди. Мамлакатингизда бўлиш ва олиб чиқиш муддати апрелнинг бошида тугаган. Лекин маз- кур вариант назарда тутилмаган, сабаби вақтинча олиб кириш ёпилаётганда паспорт ва декларация маълумотларини шахсан тақдим этиш керак бўлади. Машина ва унга декларацияни безона кишига бериб, карантин тугаганда машинани темир йўлга юклаб, менсиз жўнатиб юбо- ришини ташкил қилолмайман-ку ахир. Ҳозир нима қилишни билмай турибман.*

- ёки ўзининг мамлакатда бўлиб турган вақтида тўланади – ўзи турган жойдаги ҳудудий божхона бошқармасига мурожаат қилган пайтда.

Белгиланган муддат тугагандан кейин транспорт воситалари ҳолати ўзгартирилмасдан божхона ҳу- дудидан қайтариб олиб чиқилиши ёки тегишли божхона режимида жойлаштирилиши керак.

– Мазкур вазиятга тушиб қолган хорижий фу- қароларнинг хавотирланишларига ўрин йўқ. Бу- гунги кунда хорижий автотранспорт воситаларини вақтинча олиб кириш масаласи ҳал этилган. Ўз- бекистон Республикасида коронавирус кириб ке- лишига йўл қўймаслик ва тарқалмаслигига доир чора-тадбирлар дастурини ишлаб чиқиш бўйича республика махсус комиссиясининг қарорига би- ноан республика ҳудудига бўлган хорижий ав- тотранспорт воситаларини қайтариб олиб чи- қишнинг муддати (агар у 2020 йилда тугаётган бўлса) узайтирилди – истисно тариқасида йиғим- ларни тўламасдан ва божхона қонун ҳужжатла- рини бузганлик тўғрисида баённомалар тузма- ган ҳолда 2020 йилнинг 1 июнига қадар.

– Ўқувчиларимизга жисмоний шахс томо- нидан автотранспортни қайси ҳолларда вақ- тинча олиб кириш мумкинлиги, мазкур божхо- на режимини тақдим этишнинг шартлари ва талаблари қандай эканлигини эслатиб қўйиш ортиқчалик қилмаса керак. Бу қандай расмий- лаштирилади?

– Божхона қонун ҳужжатлари талабларига му- вофиқ: ЎЗР Божхона кодекси, Божхона чегараси-

Маълумот учун. Белгиланган муддат тугашидан олдин автотранспорт воситасини вақтинча олиб кириш муддатини узайти- ришни сўраб божхона органига мурожаат қилиш лозим, акс ҳолда мамлакатдан чиқиб кетишда қонунчилиқда белгиланган йиғим ундирилиши билан бир қаторда, божхонага оид қонун ҳужжатлари бузилганлиги тўғри- сида баённома тузилади ва маъмурий жари- ма ундирилади.

«Божхона» бўлимининг махсус мухбиримиз Гулнора АБДУНАЗАРОВА олиб боради.

<p>СОЛИК 4 ХАБАРЛАРИ БОЖХОНА ХАБАРЛАРИ ©</p> <p>Молиявий-иқтисодий, ахборот-ҳуқуқий газетаси</p> <p>ТАЪСИСЧИ «Норма» МЧЖ</p> <p>Газета 2018 йил 12 июнда Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида рўйхатга олинган. Рўйхатдан ўтиш тартиб рақами 0040. Ҳафтада бир марта шанба кунлари чиқиди.</p>	<p>Бош муҳаррир Фарҳод Собирович ҚҮРБОНБОЕВ</p>	<p>Нашр учун масъул – бош муҳаррир Уринбосари, масъул котиб Нодир Носирович АЛИМОВ</p> <p>Саҳифаловчи Наталья БАРАНОВА</p>	<p>МАНЗИЛИМИЗ: 100105, Тошкент ш., Миробод тумани, Таллимаржон кўч., 1/1 ТЕЛЕФОН/ФАКС Тахририят: (71) 200-00-90; E-mail: sbx@norma.uz, gazeta@norma.uz, web: norma.uz</p>	<p>Обуна, газеталар, китоблар, газеталарнинг электрон версияларини etkazib бериш ва харид қилиш масалалари бўйича (71) 200-00-30; «Norma» АҚТ бўйича – (71) 200-00-90; рекламани жойлаштириш бўйича (71) 231-07-91 телефон рақамларига мурожаат қилиш мумкин.</p> <p>Газета ношир – «ТОРПРИНТ» МЧЖнинг компьютер базаида терилди ва саҳифаланди. Нашр кўрсат- кичлари: «СБХ» – 186, «НТВ» – 165. Қўғоз бичими – А3. Ҳажми – 4 босма табоқ. Баҳоси келишилган нарҳда. Буюртма г-415. Адади 850. Газета 2020 йил 20 апрель соат 14.00 да топширилди.</p>
---	--	---	--	--